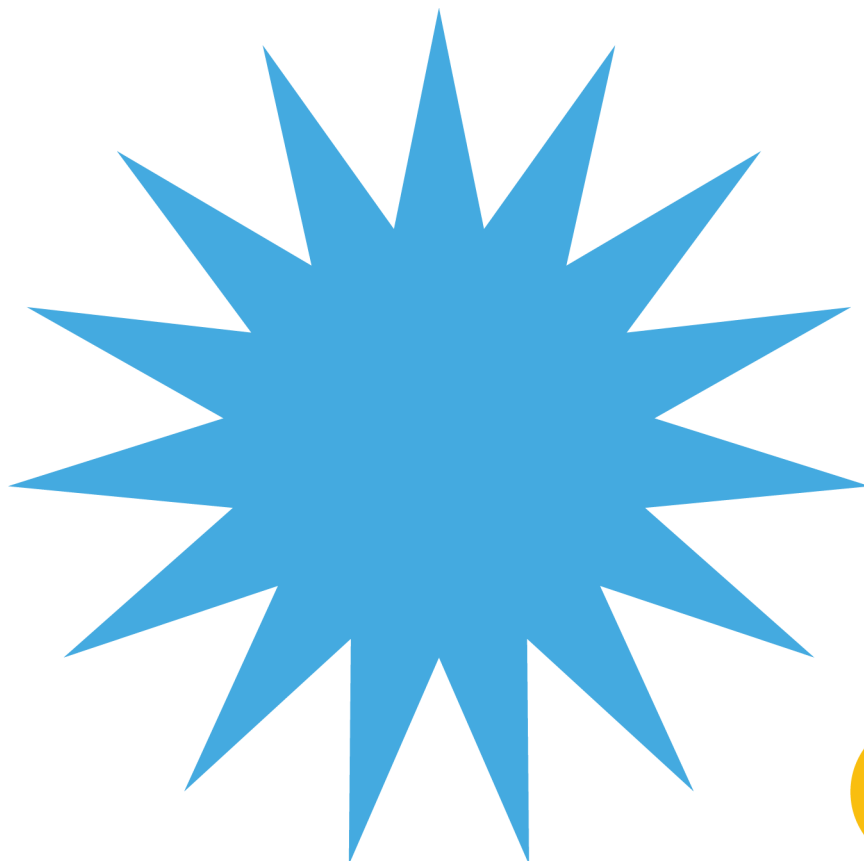

Путівник онлайн-курсу

НУШ: БАЗОВА СЕРЕДНЯ ОСВІТА

ВСТУПНЕ СЛОВО

Рушійна сила освіти – це вчительство. Курс **«НУШ: базова середня освіта»** допоможе українському вчительству посилити свої компетенції ефективно впроваджувати реформу Нової української школи.

З 2017 року **«Освіторія»** допомагає державі впроваджувати освітню реформу Нової української школи. Її вже високо оцінили всі учасники освітнього процесу: і вчительство, і батьківство, і діти.

Чому?

Тому що НУШ – це школа, в якій учням цікаво бути.

Тому що в НУШ прислухаються до їхніх потреб та бачать у них індивідуальність.

Тому що НУШ – це про співпрацю та взаєморозуміння.

Саме тому для «Освіторії» впровадження реформи є важливим напрямом роботи. І попри повномасштабну війну наша робота триває. Освіта – це зброя, здатна творити дива. Тож тримаймо цю зброю в руках і виберемо майбутнє!

Наш обов'язок зараз, як і до війни, – надати вчительству необхідні знання, які допоможуть упроваджувати підходи НУШ у кожному класі.

Діти, що починали свій шлях у Новій українській школі п'ять років тому, тепер шестикласники. Вони звикли вчитися по-іншому. Їхні вчителі з початкової школи відчували переваги педагогічної свободи та творчості. У непростий воєнний рік війни ви, викладачі середньої та старшої школи, розпочали цю подорож. І саме для вас онлайн-курс **«НУШ: базова середня освіта»**. Насамперед курс орієнтований на тих учителів

ланки базової середньої освіти, які вже впроваджують новий Державний стандарт 2020 року. Утім, безперечно, усі освітяни знайдуть у ньому для себе корисну інформацію.

Під час навчання на курсі «НУШ: базова середня освіта» ви зможете поглибити знання з чотирьох ключових тем: **«Новий зміст освіти»**, **«Діти НУШ: хто вони?»**, **«Сучасні підходи в роботі з учнівством»**, **«Оцінювання»**. Усі ці модулі важливі й пов'язані між собою. Також для вчителів кожної освітньої галузі в курсі є окремий **«Модуль вільного вибору галузі»**, у якому розкрито особливості вивчення предметів та інтегрованих курсів для фахівців відповідної галузі.

До створення нового курсу долучилися **25 експертів** зі сфери освіти. Ці теоретики та практики допоможуть вам краще зрозуміти унікальність та ціннісне наповнення Нової української школи.

**Бажаю вам навчання з натхненням
і успішного втілення знань!
Все буде НУШ!**

Голова ГС «Освіторія»,
Зоя Литвин

ЕКСПЕРТИ КУРСУ

Ірина Баранова

Інна Большакова

Андрій Боляк

Олена Гайдамака

Юрій Гайдученко

Катерина Гольцберг

Ніна Дементієвська

Оксана Івасюк

Марина Кафтан

Галина Коломoeць

Ірина Круть

Людмила Лисогор

Ярослава Мозгова

Оксана Мороз

Алла Несвіт

Анастасія Онатій

Олена Павлик

Оксана Пасічник

Ольга Питюр

Юлія Романенко

Ірина Старагіна

Андрій Терещук

Ігор Хворостяний

Руслан Шаламов

Олена Шиян

Роман Шиян

Олександр Школьний

Цей путівник, як і онлайн-курс, створений ГС «Освіторія» з любов'ю для вчителів за підтримки Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ).

ЗМІСТ

Модуль 1. Новий зміст освіти

Урок 1	Нова українська школа: ключі до змін.....	8
Урок 2	Освітня програма закладу освіти. Навчальний план як компонент освітньої програми. Навчальні програми, календарно-тематичне планування.....	11
Урок 3	Ключові компетентності та наскрізні вміння – ключі до освітнього поступу.....	14

Модуль 2. Діти НУШ: хто вони?

Урок 4	Теорія поколінь.....	17
Урок 5	Особливості когнітивних функцій мозку.....	20
Урок 6	Особливості емоційної сфери.....	23
Урок 7	Фізіологія розвитку дитини.....	26
Урок 8	Робота з інформацією: учителі та учні.....	28

Модуль 3. Сучасні підходи в роботі з учнівством

Урок 9	Сучасні методи навчання в НУШ.....	30
Урок 10	Сучасний дизайн уроку.....	33
Урок 11	Компетентнісно орієнтовані завдання.....	35

Урок 12	Ключові компетентності як основа інтегрованого навчання.....	37
Урок 13	Діяльнісний підхід у НУШ.....	39
Урок 14	Навчання на основі запитів.....	42
Урок 15	Створення класу для навчання.....	44
Урок 16	Ефективна співпраця та комунікація в освітньому процесі НУШ.....	46
Урок 17	Навчальні дебати як інструмент розвитку критичного мислення.....	49
Урок 18	STEM-освіта в сучасній школі.....	51

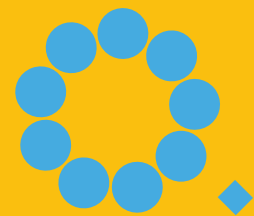
Модуль 4. Оцінювання

Урок 19	Оцінювання в НУШ.....	53
Урок 20	Формувальне і підсумкове оцінювання.....	56
Урок 21	Інструменти формувального оцінювання.....	58
Урок 22	Формувальне оцінювання: зворотний зв'язок.....	60
Урок 23	Формувальне оцінювання: інструменти онлайн.....	63
Урок 24	Поточне і підсумкове оцінювання.....	66

Модуль вільного вибору

Урок 25	Мовно-літературна освітня галузь (українська мова, українська та зарубіжні літератури).....	69
----------------	---	-----------

Мовно-літературна освітня галузь (українська мова як державна, українська література, зарубіжні літератури (у перекладі українською мовою) для класів (груп) з навчанням мовою корінного народу або національної меншини)	71
Мовно-літературна освітня галузь. Іноземна мова	73
Математична освітня галузь	75
Природнича освітня галузь	77
Технологічна освітня галузь	79
Інформатична освітня галузь	81
Соціальна і здоров'язберезувальна освітня галузь	83
Громадянська та історична освітня галузь	85
Мистецька освітня галузь	87
Освітня галузь «Фізична культура»	89

Урок 1. Нова українська школа: ключі до змін.

На офіційному сайті Міністерства освіти і науки України можна ознайомитися з описом **Державного стандарту базової середньої освіти** й навіть переглянути прес-конференцію, на якій його було презентовано після затвердження. А звіти легко потрапити на Урядовий портал, де розміщено Постанову Кабінету Міністрів України, якою Стандарт було затверджено ще 30 вересня 2020 року. До Постанови додано й сам документ, який «визначає вимоги до обов’язкових результатів навчання учнів [...], загальний обсяг їх навчального навантаження, розподілений за освітніми галузями, структуру та зміст базової середньої освіти».

Також Стандарт визначає мету базової середньої освіти: «Метою базової середньої освіти є розвиток природних здібностей, інтересів, обдарувань учнів, формування компетентностей, необхідних для їх соціалізації та громадянської активності, свідомого вибору подальшого життєвого шляху та самореалізації, продовження навчання на рівні профільної освіти або здобуття професії, виховання відповідального, шанобливого ставлення до родини, суспільства, навколишнього природного середовища, національних та культурних цінностей українського народу».

Мета базової середньої освіти ґрунтується на таких **цінностях**:

- повага до особистості учня та визнання пріоритету його інтересів...;
- забезпечення рівного доступу до освіти...;
- дотримання принципів академічної доброчесності...;
- становлення вільної особистості, розвиток критичного мислення та впевненості в собі...;

- формування культури здорового способу життя...;
- створення освітнього середовища, у якому забезпечено атмосферу довіри...;
- утвердження людської гідності, чесності, милосердя, доброти, справедливості...;
- формування в учнів активної громадянської позиції, патріотизму...;
- плекання в учнів любові до рідного краю...

У низці додатків до Стандарту визначено вимоги до обов'язкових результатів навчання здобувачів освіти. **Обов'язкові результати навчання** сформульовано у Стандарті для кожної освітньої галузі спершу як загальні – вони є спільними для всіх рівнів освіти. **Компетентнісний потенціал галузі** (також спільний для всіх рівнів освіти) «прив'язано» саме до них.

Споріднені загальні результати впорядковано за групами. За цими групами структуровані також відповідні таблиці в додатках. А от так звані конкретні результати навчання, які визначають навчальний поступ учнів, викладено за освітніми циклами. Отже, розпочинаючи освітній процес з п'ятикласниками, учитель має індикатори їхніх результатів після завершення шостого класу. А орієнтири для оцінювання допоможуть визначати рівень навчальних досягнень певного учня за відповідними результатами навчання.

Похідним від Стандарту нормативним документом, створення та затвердження якого належить до компетенції Міністерства освіти і науки, є **Типова освітня програма**. Відповідно до Закону України «Про загальну середню освіту» це «документ, що містить комплекс освітніх компонентів, які забезпечують досягнення учнями результатів навчання, визначених державним стандартом [...] для відповідного рівня повної загальної середньої освіти».

Типова освітня програма містить:

- вимоги до осіб, які можуть розпочати навчання за освітньою програмою;
- загальний обсяг навчального навантаження на відповідному рівні (циклі) повної загальної середньої освіти (в годинах), його розподіл між освітніми галузями за роками навчання;
- перелік варіантів типових навчальних планів та модельних навчальних програм;
- рекомендовані форми організації освітнього процесу;
- опис інструментарію оцінювання.

Типова освітня програма наголошує, що «освітній процес організовується в безпечному освітньому середовищі та здійснюється з урахуванням вікових особливостей, фізичного, психічного та інтелектуального розвитку дітей, їхніх особливих освітніх потреб».

Право ж на визначення форм організації освітнього процесу в рамках академічної свободи належить педагогічній раді закладу освіти.

Перелік модельних навчальних програм, на основі яких заклади освіти можуть розробляти навчальні програми предметів, інтегрованих курсів, наведено в додатку до типової освітньої програми. Вони мають містити опис результатів навчання в обсязі не меншому, ніж передбачено Державним стандартом базової середньої освіти та/або відповідними модельними навчальними програмами.

Відповідно до Закону України «Про повну загальну середню освіту» **модельна навчальна програма** – це документ, що визначає орієнтовну послідовність досягнення очікуваних результатів навчання учнів, зміст навчального предмета або інтегрованого курсу та види навчальної діяльності учнів, рекомендований для використання в освітньому процесі. Тобто цей нормативний документ пропонує модель або «шлях» опанування учнями певного навчального предмета чи інтегрованого курсу.

Для реалізації принципу академічної свободи Міністерством освіти і науки України запропоновано не тільки варіанти у виборі навчальних предметів чи інтегрованих курсів, а й варіантність модельних навчальних програм з більшості навчальних дисциплін. Тобто вчителі мають змогу обрати саме ту модель навчання, яка відповідає їхнім педагогічним потребам і потребам та можливостям їхніх учнів, і конструювати на її основі освітній процес.

Кожна модельна навчальна програма – це переважно модель, орієнтир конструювання освітнього процесу. Деякі з них прописані більш деталізовано, деякі – більш узагальнено. Також у них автори не визначають кількість навчальних годин на опанування певної теми чи розділу.

Це дає педагогам змогу створити **навчальну програму на основі модельної** навчальної програми, конкретизувавши в ній кількість годин на вивчення теми чи розділу і за потреби деталізувати змістовий та діяльнісний складники.

Саме в цьому й полягає цінність модельних навчальних програм: дотримуючись вимог державного стандарту, учитель може вповні виявити свою педагогічну свободу, реалізувати педагогічну творчість, ініціативність і сконструювати освітній процес відповідно до потреб, інтересів і можливостей учнів, щоб допомогти їм максимально ефективно досягати визначених результатів навчання.

Більше навчальних матеріалів з теми (відео, завдання, методичні посібники й роздаткові матеріали) можна знайти на безкоштовному онлайн-курсі.

[Перейти до курсу](#)

яких предметів (курсів) або державної підсумкової атестації за попередній навчальний рік або рівень освіти.

Навчальний план – невід’ємна частина освітньої програми закладу освіти. У ньому відображають розподіл годин навчального навантаження за галузями, освітніми компонентами, циклами й роками навчання.

Навчальний план розробляють на основі типових навчальних планів відповідних типових освітніх програм або на основі навчальних планів освітніх програм, затверджених центральним органом виконавчої влади із забезпечення якості освіти. Якщо навчальний план для 5–9 класів розробляють за типовим навчальним планом (Додаток 3 / Додаток 4 до Типової освітньої програми для 5–9 класів закладів загальної середньої освіти), його за потреби адаптують до цілей і завдань закладу освіти, потреб учнів, особливостей регіону тощо.

Розділ освітньої програми закладу **«Загальний обсяг навчального навантаження»** може бути викладено у форматі, запропонованому типовою освітньою програмою. За потреби тут можна уточнити рекомендоване навчальне навантаження з урахуванням його мінімального та максимального показників для галузі. Якщо заклад освіти обирає для певних галузей мінімальну кількість годин, то з’являється резерв навчальних годин. Цей резерв можна перерозподілити на інші освітні галузі або на вибіркові освітні компоненти (незалежно від освітньої галузі).

Для зручності формування навчального плану можна скористатися [Конструктором навчальних планів](#).

Форми організації освітнього процесу визначає педагогічна рада закладу освіти. Це можуть бути навчальні заняття різних видів (різні типи уроків, лекції, тренінги, семінари, майстер-класи, лабораторні заняття, практичні заняття), проектна діяльність, табори, екскурсії, походи, заходи для оцінювання результатів навчання (як ті, які проводяться під час занять, так і інші форми, наприклад, презентація портфоліо, конкурс, концерт чи змагання), заходи виховного характеру (громадські, волонтерські, благодійні акції) тощо.

Щоб з освітньою програмою могли ознайомитися головні адресати (діти, їхні батьки, громада), варто опублікувати її на сайті закладу освіти або сайті засновника.

Також в освітній програмі зазначають **перелік модельних навчальних програм та навчальних програм**, за якими реалізовуватиметься зміст Державного стандарту. Це один з важливих інструментів для реалізації академічної свободи вчителя: можливість обрати модельну навчальну програму, яка найбільше враховуватиме інтереси й потреби учнів.

Для реалізації модельної навчальної програми з певного предмета або інтегрованого курсу вчитель створює власну навчальну програму й розробляє календарно-тематичне планування.

Навчальна програма є похідним документом від модельної навчальної програми. Саме навчальна програма з визначеною кількістю годин, деталізованим змістом і обраними видами навчальної діяльності стає основою для організації навчання. Щоб створити навчальну програму, учитель має визначитися:

- із загальною кількістю годин на предмет або інтегрований курс (це може бути як мінімальна кількість годин, так і максимальна в межах певної галузі);
- із кількістю годин на вивчення кожної теми;
- із деталізацією змісту з урахуванням інновацій, які запроваджує;
- із видами навчальної діяльності з урахуванням наступності та попереднього навчального досвіду учнів.

Структура навчальної програми аналогічна структурі модельної навчальної програми, тобто містить такі компоненти: **«очікувані результати»**, **«зміст»**, **«види навчальної діяльності»**. У навчальній програмі вчитель може конкретизувати й очікувані результати, узгоджуючи їх із деталізованим змістом.

Календарно-тематичне планування є похідним документом від навчальної програми. Щоб створити календарно-тематичне планування, учитель має знайти відповіді на низку питань:

- які підручники й навчальні посібники він буде використовувати;
- коли здійснюватиме підсумкове оцінювання;
- у яких міжгалузевих проєктах запропонує учням взяти участь, і в які терміни відбуватимуться ці проєкти.

Календарно-тематичне планування краще створювати за допомогою [цифрових пристроїв](#). Це дасть змогу за потреби копіювати фрагменти навчальної програми і вставляти їх у текст календарно-тематичного планування.

Більше навчальних матеріалів з теми (відео, завдання, методичні посібники й роздаткові матеріали) можна знайти на безкоштовному онлайн-курсі.

[Перейти до курсу](#)

- культурна компетентність;
- підприємливість та фінансова грамотність;
- інші компетентності, передбачені стандартом освіти».

У науковій літературі компетентності визначено як **комбінацію знань, умінь та ставлень**, де: **знання** складаються з фактів та цифр, понять, ідей і теорій, що вже усталені та сприяють розумінню певної галузі або предмета;

- **вміння** визначено як здатність / спроможність здійснювати процеси й застосовувати наявні знання для досягнення результату;
- **ставлення** описують налаштування та образ мислення стосовно дій або реагування на ідеї, особистості чи ситуації.

Для того аби мати змогу системно відстежувати зв'язки результатів навчання з ключовими компетентностями в межах галузей, у Державному стандарті для кожної галузі окреслено її так званій компетентнісний потенціал. Концепт **компетентнісного потенціалу**, що виник іще на початку роботи над стандартами, описує внесок, який може зробити кожна освітня галузь у формування всіх ключових компетентностей.

У Стандарті ж указано, які вміння й ставлення, притаманні кожній ключовій компетентності, реалізуються у межах певної освітньої галузі. Це дає змогу визначити загальні результати навчання, досягнення яких сприяє розвитку певної ключової компетентності. Саме така логіка передбачена згаданими вище європейськими документами.

Усі ключові компетентності вважають однаково важливими для успішного життя в суспільстві. Їх застосовують у багатьох контекстах та комбінаціях. Вони переплітаються та взаємодіють.

Перелік **наскрізних умінь**, спільних для всіх компетентностей, можна знайти як у європейських документах, так і в українському Законі «Про освіту»: «Спільними для всіх компетентностей є такі вміння: читання з розумінням, уміння висловлювати власну думку усно і письмово, критичне та системне мислення, здатність логічно обґрунтовувати позицію, творчість, ініціативність, вміння конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення, розв'язувати проблеми, здатність співпрацювати з іншими людьми».

Тобто це ті неспеціалізовані, надпредметні вміння, які відповідають за успішне навчання, майбутній професійний розвиток і високу продуктивність та, на відміну від спеціалізованих умінь, не пов'язані з конкретним навчальним предметом.

У зв'язку з цим перед учительством постають такі конкретні запитання:

- Які вправи й методичні прийоми допоможуть формувати ці вміння в учнів певного класу?

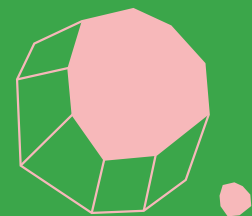
- Які критерії та інструменти оцінювання наскрізних умінь для кожного конкретного класу?
- Де брати час на уроці для того, щоб формувати та ще й оцінювати наскрізні вміння?

Існує чотири кроки до успіху при формуванні й оцінюванні наскрізних умінь:

1. Створення команди вчителів з одного класу.
2. Узгодження спільних критеріїв оцінювання наскрізних умінь і ознайомлення з ними всіх учасників навчального процесу.
3. Обрання декількох ключових /нагальних наскрізних умінь для семестру / до кінця року.
4. Оцінювання рівня розвитку наскрізних умінь на початку навчання і відслідковування їхнього прогресу впродовж семестру / навчального року.

Більше навчальних матеріалів з теми (відео, завдання, методичні посібники й роздаткові матеріали) можна знайти на безкоштовному онлайн-курсі.

[Перейти до курсу](#)

Урок 4. Теорія поколінь.

Покоління – це група людей, які народилися в певний хронологічний проміжок часу.

Першими дослідниками, які популяризували теорію поколінь, стали Ніл Гоув та Вільям Штраус. 1991 року ці американські вчені випустили книгу під назвою «Generations», у якій розглянули історію кожного покоління, починаючи з 1584 року. У 1997 році Гоув та Штраус презентували другу книгу – «The Fourth Turning». Вона відрізнялася від попередньої версії детальнішими характеристиками поколінь. У своїй роботі дослідники акцентували на тому, що існує лише 4 покоління, які циклічно змінюють одне одного кожні 20 років.

Для подальшого розгляду теорії Штрауса-Гоува важливо зважати на те, що: Будь-яка теорія – це лише спроба систематизувати й зрозуміти певні закономірності розвитку, сталість чи плинність змін у суспільстві, пояснити логіку деяких соціальних явищ, які призвели до формування особистості.

5. Це не привід узагальнювати й навішувати ярлики. Усі діти різні. Теорія поколінь допомагає нам зрозуміти, що вплинуло на те, якими ми є і якими бачимо наших дітей.
6. Спочатку теорію Штрауса-Гоува використовували як маркетинговий інструмент, який допомагав визначити потреби людей різних поколінь. Але її можна застосувати і до освітніх процесів, щоб розуміти, як мотивувати дітей до навчання.

Теорія поколінь допомагає зрозуміти, що вплинуло на те, якими є старші покоління і якими є й будуть сучасні діти.

Суть теорії в тому, що умовно покоління діляться на чотири різних категорії, які послідовно змінюються кожні 20 років. А потім цикл чотирьох поколінь запускається знову. Люди одного покоління об'єднуються навколо спільних цінностей та історичних подій, під час яких вони дорослішали. Це можуть бути війни, економічні «гойдалки», еміграція тощо. Наприклад, люди, які виростили у повоєнні голодні роки чи пережили голодомор, усе життя роблять запаси продуктів чи «загодовують» своїх дітей і онуків. Так працює колективна травма, коли травматичні події впливають не тільки на безпосередніх учасників, а й на їхніх нащадків. Нинішня війна, безумовно, вплине на покоління сучасних школярів. Вона вже є колективною травмою для свідомості цих дітей. І на це потрібно зважати в навчанні та вихованні.

Особливості поколінь:

Мовчазне покоління (умовний період народження: 1925 — 1944 роки). За назвою можна здогадатися, що представники цього покоління намагаються зайвий раз не висловлюватися на різні гострі теми.

Покоління бєбі-бумерів (народилися у 1944 — 1967 роках). Назва покоління відображає період високої народжуваності, характерної для повоєнних часів.

Покоління X (1964 — 1984 роки). Це дуже продуктивне покоління. Надивившись на недоліки батьків, вони зробили свої висновки й змінили певні погляди та пріоритети.

Покоління Y (народилося в період із 1984 по 2000 роки). Їх іще називають міленіалами або поколінням NEXT. Самовпевнені й активні, волелюбні й незалежні, представники покоління Y суттєво відрізняються від усіх своїх попередників.

Зумери. Це сучасні підлітки, народжені після 2000 року. Можна сказати, що вони народилися з гаджетом у руках, тому краще, ніж «ігреки», розбираються в нових технологіях.

Альфа. Вважається, що перші «альфи» почали народжуватися з 2010 року. Ці діти не знають світу без гаджетів і пізнають простір трохи інакше, ніж усі попередні покоління – часто безпосередньо через будь-який екран. Вважається, що вони розвиваються в прискореному темпі і в них є шанс стати технологічними новаторами. Імовірно, що в їхньому житті в багатьох аспектах буде присутній штучний інтелект. «Альфи» живуть у режимі багатозадачності і часто страждають від недостатньої концентрації уваги, тому їхній стандарт сприйняття – кліпове мислення. Часто їх називають поколінням дітей Ілона Маска, бо вони вперше за останні п'ятдесят років почали мріяти про професію астронавта. Відрізняються від попередників мисленням, яке дає їм змогу аналізувати факти за визначеними схемами.

Поділ людей за віком дуже символічний, тому важливо використовувати теорію не для того, щоб навішати ярлики, а лише як інструмент для порозуміння.

Більше навчальних матеріалів з теми (відео, завдання, методичні посібники й роздаткові матеріали) можна знайти на безкоштовному онлайн-курсі.

[Перейти до курсу](#)

Карти тіла постійно оновлюють інформацію, але для цього важливо якомога частіше використовувати частини тіла, за які вони відповідають. Якщо дитина не здійснює певний рух протягом тривалого періоду часу, вона втрачає здатність точно його відчувати й контролювати. Якість карти тіла в мозку погіршується, і це явище називається **сенсорно-моторною амнезією**. Для того, щоб мозок отримував інформацію про тіло і не втрачав здатність рухатися, діти мають рухатися хоча б якось. Наприклад, постійно хитати ногою, що-небудь жувати – комір на піджаку, олівці, ручки або волосся, – ходити колами чи гойдатися на стільці. Поки дитина хитає ногою, її мозок отримує інформацію про цю частину тіла автоматично, а сам концентрується на уроці. Але коли дія припиняється, він втрачає інформацію і починає активний пошук, відволікаючись від пояснень учителя. Позбавляючи дитину можливості виконувати ці рухи, ми фактично навмисно гальмуємо її розвиток. Краще створити таке середовище з усіма **умовами для розвитку пропріоцепції й тактильності** – тоді проблеми пов'язані з штовханням, жуванням, посмикуванням і хитанням ногою просто зникнуть. Також покращиться почерк, точність рухів, підвищаться результати спортивних і навчальних досягнень.

Однією з проблем школярів п'ятого класу є необхідність пристосуватися до різних стилів викладання великої кількості вчителів, тому неабиякого значення набуває вміння перемикати, утримувати й концентрувати увагу.

Увага – наріжний камінь сучасної освіти. Альфа живуть у режимі багатозадачності, тому часто страждають від недостатньої концентрації уваги. Їхній стандарт сприйняття – кліпове мислення. Якщо до цього додати неймовірно великий потік інформації, який вони намагаються обробляти, то можна собі уявити обсяг перенавантаження цих дітей.

Концентрація уваги – це здатність утримувати інформацію про якийсь об'єкт у короткочасній пам'яті. Вона важлива для успішного виконання завдань, особливо якщо йдеться про новий вид діяльності. Концентрація суттєво впливає на можливість запам'ятовувати інформацію.

Якщо увага чи концентрація порушені, можуть виникнути такі проблеми: дитині складно запам'ятовувати інформацію, бо в той час, коли вона відволікається, мозок «не підвантажує» нові дані. Складно утримувати увагу під час читання – дитина відразу забуває прочитане. Складно виконувати навіть уже знайомі завдання. Неможливо зосередитися, якщо не створено ідеальних умов, бо відволікають інші діти, звуки, дії, гаджети тощо. Дитина не може довести розпочату справу до кінця. І навпаки, у випадку хорошої концентрації дитина виконує завдання швидше, більш творчо й має вищу стресостійкість.

Ще одна притаманна сучасним дітям особливість, яку важливо врахувати в навчанні, – **дискретне мислення**. По суті воно схоже на алгоритм: дитина вибудовує внутрішній сценарій життєвих ситуацій, за яким діє. Якщо в процесі життєдіяльності сценарій змінюється, дитина може відчувати тривогу, злість, роздратування і навіть поводитись агресивно.

Ці діти відчувають потребу в порядку як на робочому столі, так і у власних думках. Це специфічний порядок, іноді схожий на хаос, але головне, що вони самі знають, де швид-

ко знайти потрібне. Будь-які події чи речі, які змінюють свій порядок, викликають у них тривогу. Цим дітям важливо контролювати все, що відбувається і прораховувати на декілька кроків уперед. Вони люблять передбачуваність і завчасні попередження, наприклад, про контрольну чи самостійну роботу. Вони завжди складають внутрішній план дій, і будь-яке відхилення від маршруту викликає в них сильні переживання або навіть злість.

Дитина-алгоритм завжди шукає логіку в діях дорослих, і якщо не знаходить, втрачає до цих дорослих повагу й довіру. У воєнний час цим дітям дуже складно давати собі раду через непередбачуваність подій і неможливість планування. Допомогти їм упоратися з тривогою можуть чіткі інструкції: як налаштована цивільна оборона, куди доведеться бігти, якщо пролунає сирена, і який алгоритм дій дорослих та дітей під час сигналу тривоги в школі. Маючи план на різні випадки, вони почуваються впевненіше.

Більше навчальних матеріалів з теми (відео, завдання, методичні посібники й роздаткові матеріали) можна знайти на безкоштовному онлайн-курсі.

[Перейти до курсу](#)

Урок 6. Особливості емоційної сфери.

Поширення інтернету справді впливає на те, як працює наша **пам'ять**. Через великі обсяги інформації головним завданням мозку стало не запам'ятати її, а відфільтрувати. Коли мозок не розуміє, що він згадав, а що розпізнав за зразком, відбувається **аутсорсинг пам'яті**. Справді згадати щось набагато складніше, ніж просто впізнати чи знати як «загуглити». Саме тому багатьом дітям так важко завчати інформацію.

Безперечно, обсяги споживаної інформації зросли в стільки разів, що найважливішою навичкою стало насамперед швидко відкидати непотрібне. Але для цього потрібно вміти так само швидко «перебирати» набагато більше різного інформаційного сміття. Тож важливо пам'ятати, що ця навичка – лише інструмент, який допомагає мисленню. Подібним чином збереження інформації на комп'ютері допомагає краще засвоїти наступну її порцію.

Однак важливо тренувати пам'ять. Нейрони мозку **сприймають, обробляють, зберігають і передають** інформацію за допомогою електричних і хімічних сигналів. Завдяки зоні контакту, яка має назву **синапс**, нейрони передають між собою електричні імпульси. Коли ми вчимося або щось запам'ятовуємо, між нервовими клітинами формуються нові зв'язки. Що довше людина навчається, то більше виникає синапсів і нейронних зв'язків, а також підвищується **нейропластичність мозку**. Це властивість, завдяки якій мозок може змінюватися з набуттям нового досвіду, а також реабілітувати втрачені зв'язки після пошкоджень. Таким чином, тренуючи пам'ять, ми покращуємо загальний рівень свого інтелекту, розвиваємо мислення, увагу й концентрацію.

Для сучасних дітей важливіше не пам'ятати, а **верифікувати** інформацію. Процес верифікації відбувається за певними зразками. Основне ж завдання навчання – спонукати дітей усвідомлено споживати інформацію, докладати зусиль і напружувати мозок. Забирати інтернет чи смартфон – уже точно не вихід, краще використати наш вплив таким чином, щоб у дітей з'явилось бажання створювати щось нове й усвідомлено вчитися.

Щодо читання, то важливо усвідомлювати, що в сучасних дітей зовсім інший спосіб сприйняття інформації. Їхній формат – аудіокнижки. Згідно з дослідженнями, під час прослуховування таких книжок у мозку запускаються в роботу ті ж зони, що й під час читання очима, тобто уява працює так само. Звичайно, у такому випадку з'являються особливі вимоги до підручників, які повинні отримати й аудіосупровід, як доповнення тексту, і візуальні образи – картинки, ілюстрації, комікси. Тобто, з одного боку, нам слід спонукати дітей напружувати мозок, а з іншого – дати їм можливість зробити це в зручний для них спосіб.

Навчання має ґрунтуватися на мисленні, подібно до складання бізнес-плану, тож можна використовувати складові цього процесу: **формулювання проблеми, робота з проєктами, моделювання ситуацій, реалізація, оцінка конкурентоспроможності.**

Мотивація виникає, коли в дитини виходить щось робити, і вона отримує від того задоволення. Якщо завдання подобається, але не виходить – їй прикро, коли виходить, але не подобається – їй нудно. Тож лише поєднання цих двох факторів викликає бажання навчатися. Зрозуміло, що досягти цього самим вчителям неможливо, тут необхідна кооперація вчителів і батьків. На мій погляд, мотивація подібна до вогню: запалюють його вдома, а підтримують у школі. І про це важливо говорити з батьками, бо вчитель без авторитету втрачає довіру дитини, яка потрібна для успішного процесу навчання. Щоб мати бажання рости й розвиватися, необхідно демонструвати свої результати й отримувати за них справедливую оцінку. А оскільки дитячі уявлення про себе в майбутньому ґрунтуються на досягненнях, які вони мають уже зараз, компетентна оцінка від людей, яким діти довіряють, для них дуже важлива. Варто пам'ятати, що чим молодша дитина, тим більше вона довіряє дорослим.

Діти мають потреби, задовольняючи які ми підтримуємо їхню мотивацію.

Потреба в автономії. Дитині важливо розуміти, що у неї є вибір, що вона може впливати на власне життя. І наше, батьків та педагогів, завдання – дати їй це відчуття і можливості.

Потреба в компетенції. І дітям, і дорослим дуже важливо відчувати свою силу в чомусь: я щось можу, у мене щось виходить, а щось навіть краще за інших, я маю суперсилу.

Потреба в прийнятті. Дітям важливо відчувати, що світ до них прихильний, що до них ставляться доброзичливо, що їх люблять і приймають.

Потреба в безпеці. Безпека дитини повинна бути гарантована нами, дорослими. Це аксіома.

Діти також потребують додаткових умов для навчання – таких собі гарантій спокою і передбачуваності. Це **правила**, які варто проговорити на початку року. Звісно, вони можуть змінюватися, але не «по ходу п'єси», а тоді, коли ці зміни справді на часі. Як і закони,

правила не мають зворотної сили, тобто не поширюються на час до набуття ними чинності.

Правила не діють за принципом дозволу чи заборони. Не варто говорити: у нас не можна говорити лайливі слова. Краще сказати: у нас не прийнято говорити лайливі слова. Так само у нас прийнято вітатися, поважати одне одного тощо.

Більше навчальних матеріалів з теми (відео, завдання, методичні посібники й роздаткові матеріали) можна знайти на безкоштовному онлайн-курсі.

[Перейти до курсу](#)

Тому цінність емоційного інтелекту суттєво підвищується саме в навчанні. А компетенції поділяються на декілька сфер:

- **емоційна поінформованість** – здатність правильно визначати власні емоції та усвідомлювати їхні прояви;
- **емоційне регулювання** – здатність регулювати свої емоції, впливати на них і стримувати себе;
- **емоційна емпатія** – здатність відчувати емоції інших людей та розрізняти їхній настрій.

Наслідком розвитку емоційного інтелекту є покращення навичок міжособистісного спілкування, як-от: **співпраця, управління конфліктами й лідерство**. Діти покоління альфа налаштовані на роботу в команді й часто прагнуть лідерства. Це варто враховувати й використовувати в навчанні. Командна праця вчить розуміти потреби інших, довіряти, сперечатися та домовлятися, дає простір для спілкування, розвитку емоційного інтелекту, формування культури взаємодії, можливість пережити великий спектр позитивних емоцій. У цьому й полягає та соціалізація, заради якої батьки віддають дітей до школи.

Діти, які повернуться до навчання в період війни, матимуть нові специфічні реакції – страх, тривогу, паніку. Учителям варто навчитися реагувати на них так, щоб не підсилити власною реакцією страх і тривогу дитини. **Тривога** виникає в дітей тоді, коли вони не можуть визначити, чого саме бояться, коли втрачають контроль над ситуацією і власними думками. **Страх** – це конкретна небезпека, яку ми можемо назвати. Страху бувають раціональними – вони рятують нам життя – та ірраціональними – ці не мають жодних пояснень. **Паніка** – це стан, пов'язаний з інстинктом самозбереження, такий собі сигнал тривоги в небезпечній ситуації. В основі паніки лежить страх, який виникає як результат переживання безпорадності перед реальною чи уявною небезпекою.

Не варто нав'язувати дітям власні переконання про те, що з ними відбувається. Краще розповісти, які емоції може переживати людина, коли боїться. Таким чином ми даємо дитині зрозуміти що не буває добрих і поганих емоцій, але є приємні й неприємні. Часто, замість того, щоб назвати почуття, ми навішуємо ярлики. Порівняймо фрази: «ти злий» і «ти злишся», «ти невдаха» і «сьогодні тобі було складно», «ти лінивий» і «ти втопився». На першому місці ярлик, він ображає дитину і негативно впливає на її самооцінку. На другому – опис емоційного стану, який допомагає дитині зрозуміти, що з нею зараз відбувається і, відповідно, впоратися з цим.

Більше навчальних матеріалів з теми (відео, завдання, методичні посібники й роздаткові матеріали) можна знайти на безкоштовному онлайн-курсі.

[Перейти до курсу](#)

Другий канал інформації для школярів: **дорослі**. Батьки, рідні, учителі. Після повномасштабного вторгнення школярі почали споживати багато нового інформаційного контенту. Більшість з них ніколи раніше не цікавилися ні політикою, ні пропагандою, ні атомною зброєю. Зараз це частина їхнього життя. Вони шукають інформацію, намагаються розібратися самостійно, а потім приходять до нас, дорослих, із запитаннями. І саме наші відповіді формують їхню думку.

Третій канал інформації для школярів: **блогери**. Алгоритми соціальних мереж надають перевагу емоційному контенту та хейту, що, безперечно, враховують блогери. Фейки емоційно забарвлені, саме тому вони поширюються в мережі у 6 разів швидше, ніж правда. Ключовим фактором у роботі блогера є популярність його каналу, яка визначається за конкретними критеріями: кількість підписників, охоплення дописів, активність аудиторії (вподобайки та коментарі) тощо. Додамо до цього відсутність відповідальності за поширення шкідливого чи неправдивого контенту, і стає зрозуміло, що блогери орієнтуються на те, що допоможе їм досягти популярності, а не піклуються про аудиторію.

В умовах нового цифрового світу, наше мислення й поведінку визначає інформація, яка нас оточує.

Перші **кроки до інформаційної гігієни дитини чи дорослого** прості, проте дієві.

Виконайте аудит свого інформаційного поля. Видаліть канали, у яких присутня маніпуляція:

- YouTube: перегляньте список відео, які вам рекомендує відеохостинг. Натисніть «Не цікавить» (опція з'являється, якщо натиснути на три крапки внизу справа під відео), якщо вони не відповідають вашим інтересам чи опираються на ненадійні джерела інформації;
- Google: установіть український інтерфейс і гугліль українською. Це мінімізує вплив російських сайтів, які можуть містити фейкову інформацію;
- Telegram: перегляньте канали, на які ви підписані. Відпишіться від анонімних каналів і ресурсів-помийок.

Більше навчальних матеріалів з теми (відео, завдання, методичні посібники й роздаткові матеріали) можна знайти на безкоштовному онлайн-курсі.

[Перейти до курсу](#)

Сучасна дослідниця активних методів навчання Суджата Мехта узагальнила **6 характеристик сучасних методів навчання** у статті «Сучасні методи навчання – настав час для змін»:

- орієнтація на учня;
- навчання на основі діяльності;
- інтерактивний підхід;
- різноманітні форми взаємодії учнів;
- інтегрований характер – можливість отримати знання з кількох тем, вивчаючи одну;
- співпраця на рівних умовах.

Традиційне навчання сфокусоване **на діяльності вчителя**, у центрі ж уваги сучасного навчання – методи опитування, демонстрації, пояснення, **практичні методи**, методи співпраці, в основі яких – **діяльність**. Сучасна дидактика не розглядає всіх учнів на однаковому рівні їхньої здатності до розуміння, на відміну від класичних методів навчання. Тільки досвід і отримання практичних знань будуть корисними для подальшого навчання й життя. У сучасному викладанні увагу зосереджено на експериментальному дослідженні, оскільки це також є нагальною потребою часу.

У традиційному навчанні всю відповідальність за прийняття рішень та вирішення проблем покладено на **вчителя**, натомість сучасне навчання таку можливість надає саме **учням**. Сучасне навчання спонукає нас генерувати нові ідеї та вводити нові поняття. Новітні методи навчання спрямовані на творчість та інноваційні думки. Це мотивує учнів не слідувати застарілим догмам, а створювати інноваційні рішення. Ось чому сучасне навчання насичене електронним обладнанням та гаджетами, які можуть допомогти учням поділитися своїми інноваціями та креативністю.

Нові методи навчання та викладання, безперечно, є не просто умовою реалізації реформи НУШ, а потребою часу через їхню актуальність у сучасну епоху. Революція в галузі науки і техніки вимагає великих ідей і значних зусиль, щоб давати собі раду в будь-яких обставинах на шляху розвитку. Учителі-інноватори використовують розмаїття стратегій для підтримки всіх типів учнів, адже **всі учні різні, навчаються різними способами**, які відрізняються за стилем і рівнем залучення учнів.

У 2022 році Департамент освіти та навчання штату Вікторія (Австралія) створив на основі дослідження інтерактивний ресурс під назвою "HITS", метою якого є огляд 10 стратегій навчання високого впливу та містить корисні ресурси для подолання розриву між науково-обґрунтованою практикою та досвідом у класі.

10 найефективніших стратегій навчання

- Формулювання цілей
- Структурування уроків
- Явне навчання
- Напрацьовані приклади
- Спільне навчання
- Варіантність повторення
- Опитування
- Зворотний зв'язок
- Метакогнітивні стратегії
- Диференціація

Більше навчальних матеріалів з теми (відео, завдання, методичні посібники й роздаткові матеріали) можна знайти на безкоштовному онлайн-курсі.

[Перейти до курсу](#)

Урок 10. Сучасний дизайн уроку.

Сучасні психолого-педагогічні дослідження засвідчують, що підхід до навчання кожної людини так само унікальний, як і відбитки пальців. Що це означає для нинішніх учителів? Групи дітей дуже різні, тож навчальну програму ще від початку потрібно розробляти відповідно. Наприклад, урізноманітнювати види діяльності, які ми пропонуємо учням для опанування певного наскрізного вміння чи компетентності, чи змінювати кількість уроків для вивчення певної теми, з урахуванням рівня підготовки учнів.

Універсальний дизайн для навчання – це спосіб реалізації навчальної програми, який мінімізує бар'єри та збільшує ефективність навчання для всіх учнів.

Нейропсихологи встановили, що наш мозок має три широкі мережі:

- одна – для розпізнавання: **що вивчати?**
- друга – для навичок і стратегій: **як вивчати?**
- третя – мотиваційна складова навчання – ставлення та визначення пріоритетів: **для чого вивчати?**

На основі нейропсихологічного підходу універсальний дизайн у навчанні використовує три принципи, кожен із яких пов'язаний із роботою відповідної мережі мозку:

- **залучення** (як учні мотивуються та залучаються до процесу навчання);
- **представлення** (як учні сприймають інформацію);
- **взаємодію** (як учні планують, організують та ініціюють дії).

Сходами універсального навчального дизайну уроку є **мета, варіативність, оцінювання, методи, викладання, рефлексія**.

Правильно сформульована **мета** за формулою SMART має бути конкретною, вимірюваною, досяжною, реалістичною.

SMART – аббревіатура від англійських слів:

- **Specific** – конкретна;
- **Measurable** – вимірювана;
- **Achievable** – досяжна;
- **Realistic** – реалістична
- **Time-bound** – визначена в часі.

Варіативність передбачає різні варіанти подання матеріалу, щоб урахувати індивідуальні відмінності в стилях навчання, наприклад, відео, короткі лекції, міні-дискусійні групи. На цьому етапі планування уроку дуже важливо визначити навчальні бар'єри, сильні сторони й зони розвитку учнів, характерні для певного уроку або конкретних цілей, та попередні, або фонові, знання дітей, необхідні для формування нових.

До планування занять необхідно вирішити, як саме буде визначено й **оцінено** результати навчання. У пригоді стане контрольний список або покрокова інструкція, які допоможуть учителеві переконатися, що всі учні рухаються до очікуваного результату. Варто надати учням чіткі приклади виконання завдання, з якими вони зможуть порівняти свою роботу й роботи однокласників та оцінити їх. Не менш важливою є підтримка навичок вищого порядку, а також інтересу й мотивації до глибокого ознайомлення зі змістом.

Для оцінювання навичок вищого порядку, як навички аналізу чи синтезу, потрібно добирати такі запитання чи завдання, під час виконання яких учні зможуть їх продемонструвати.

Принципи універсального дизайну можна впроваджувати незалежно від видів навчання та структури уроку, яку обирає вчитель.

Більше навчальних матеріалів з теми (відео, завдання, методичні посібники й роздаткові матеріали) можна знайти на безкоштовному онлайн-курсі.

[Перейти до курсу](#)

- інформацію – набір відомостей, які потрібні або можуть стати в пригоді в процесі пошуку правильної відповіді. При цьому часто як у стимулі, так і в інформації можуть міститися надлишкові відомості, не потрібні для розв'язування, хоча в деяких завданнях ці компоненти неможливо розділити;
- сформульоване запитання / проблему – власне завдання, пояснення того, що необхідно зробити;
- критерії оцінювання відповіді – набір характеристик, що визначають правильність, доцільність і відповідність отриманого результату поставленому завданню.

Особливістю компетентнісно орієнтованих завдань є те, що вони взагалі **можуть не вимагати наявності певних знань**, а наводити їх у блоці інформації. Водночас такі завдання навпаки можуть призводити до отримання учнями нових відомостей чи навичок. Зрештою, бувають і компетентнісно орієнтовані завдання, які **потребують значного обсягу знань і вмінь** для розв'язання. Отже, «знаннява потреба» завдання не може слугувати надійним критерієм для визначення того, чи є це завдання компетентнісно орієнтованим. Однак **практичне, життєве спрямування** такого завдання сприяє зменшенню обсягу введених у завдання знань.

Іншою визначальною рисою компетентнісно орієнтованих завдань є їхня **когнітивна складність**. Зазвичай такі завдання потребують уміння виокремлювати в тексті головні думки, аналізувати тексти та зображення до них, порівнювати, «читати» графіки й діаграми, розуміти логічні зв'язки між явищами та процесами тощо. Однак навички, яких вимагає розв'язання такого завдання, є життєво необхідними, на відміну від знання певних фактів чи наявності певних предметних умінь.

Яка роль таких компетентнісно орієнтованих завдань в освітньому процесі? Вони є чудовим способом перевірки рівня сформованості предметних і ключових компетентностей (наприклад, інформатичної чи екологічної). Але лише контролем їхня функція не обмежується: іще вони **мотивують учнів** на початку уроку. Крім того, подібні завдання можуть стати захопливою справою для групової роботи учнів, а їхнє створення – чудовим навчальним проектом, що сприятиме не лише вивченню нового матеріалу, а й закріпленню вже відомого.

Більше навчальних матеріалів з теми (відео, завдання, методичні посібники й роздаткові матеріали) можна знайти на безкоштовному онлайн-курсі.

[Перейти до курсу](#)

Розглянемо на прикладі ключової компетентності «Вільне володіння державною мовою», як зробити наявність компетентнісного потенціалу галузі в стандарті не декларативним явищем, а дієвим. Ключова компетентність «Вільне володіння державною мовою» передбачає вміння:

- здійснювати комунікацію в усній та письмовій формі на основі знання функцій мови, ресурсів (лексики, граматики) і норм сучасної української літературної мови, типів мовної взаємодії, особливостей стилів мовлення інформаційних та художніх текстів, медіатекстів тощо;
- здобувати та опрацьовувати інформацію з різних (друкованих та цифрових, зокрема аудіовізуальних) джерел у різних освітніх галузях і контекстах, критично осмислювати її та використовувати для комунікації в усній та письмовій формі, для обстоювання власних поглядів, переконань, суспільних і національних цінностей;
- відповідально, усвідомлюючи цінність української мови як мови взаємодії на всій території держави, використовувати мовні засоби для досягнення особистих і суспільних цілей у життєвих та навчальних ситуаціях, творчого самовираження.

Безумовно, коли йдеться про підтримку іншими галузями усного й письмового мовлення на рівні створення учнями власних висловлень, то мається на увазі **прикладний характер** такої підтримки. Слід наголосити, що в Державному стандарті базової середньої освіти серед **наскрізних умінь**, притаманних усім ключовим компетентностям, є вміння «висловлювати власні думки усно й письмово». Зрозуміло, що на уроках математики чи історії не пропонується відводити на заняттях спеціальний час на вивчення нових суто лінгвістичних тем, наприклад, «Види складнопідрядних речень із безсполучниковим зв'язком». Це зона відповідальності мовно-літературної галузі. Для решти йдеться лише про розвиток тих умінь, які учні опанували на уроках української мови, української і зарубіжних літератур. Важливою при цьому є фіксація розривів в уміннях учнів, тобто сприяння цілепокладанню учнів щодо нових орфографічних, пунктуаційних або іншого роду завдань, які їм цінно буде розглянути разом з учителем-філологом. Учителі інших галузей, підтримуючи усне та письмове мовлення учнів, сприяють рефлексії учнів щодо визначення власного рівня сформованості ключової компетентності «Вільне володіння державною мовою» і висуванню нових навчальних завдань.

Більше навчальних матеріалів з теми (відео, завдання, методичні посібники й роздаткові матеріали) можна знайти на безкоштовному онлайн-курсі.

[Перейти до курсу](#)

до наскрізних умінь, які визначено в Держстандарті НУШ. Розвиток наскрізних умінь – це основа діяльнісного підходу і виклик, який стоїть перед учителями незалежно від того, який предмет вони викладають.

Деякі вміння перебувають у тіснішому зв'язку з певними предметними галузями. Скажімо, читання з розумінням і вміння висловлювати власну думку насамперед у фокусі мовно-літературної галузі, а не математичної.

Важливою є концептуальна зміна фокусу навчання від «**системи знань** і їхнього застосування» до «**системи дій і знань**, які забезпечують освоєння цієї системи».

	Традиційний підхід	Діяльнісний підхід
Стрижень	Фактоцентричність: я знаю, які є моделі, з яких елементів вони складаються, які є види картриджів	Навичкоцентричність: я знаю, де знайти інформацію про те, як замовити картридж, запросити майстра або знайти оптимальне рішення щодо ремонту
Етапи	перевірка домашнього завдання – пояснення нової теми – закріплення знань	створення проблемної ситуації – пошук рішення учнями – рефлексія
Результат	Я знаю набір фактів. Я можу не вміти ними оперувати	Я можу не знати набору фактів, але я опановую певну модель міркування й поведінки (уміння)

Замість готового пояснення матеріалу ми створюємо проблемну ситуацію. Перший принцип – важливо не давати учням готових рішень, а створювати **оптимальне середовище для їхнього пошуку**.

Другий принцип – залучати учнів до **взаємодії, співпраці, обміну інформацією**. Адже саме так зазвичай відбувається в дорослому житті під час вирішення реальних завдань. Третій принцип – **позитивний зворотний зв'язок**, який мотивує й підтримує. Створення діяльнісного середовища на уроці дає змогу працювати із формуванням одразу кількох наскрізних умінь. Оптимальною формою реалізації такого уроку є **проектна діяльність**.

Проектні форми роботи відкривають можливості для відтворення життєвих практичних ситуацій, наближають спосіб навчання до реалій ринку праці. На таких уроках можна скористатися застосунками, які називають **менеджерами задач**. Це спеціальні сайти або встановлені додатки, які допомагають фіксувати всі етапи виконання проектного завдання і внесок учасників.

Діяльнісний підхід, як і будь-який інший, має як переваги, так і недоліки. На такому уроці потрібно більше часу на опанування теми, можуть виникати складнощі з дисципліною, а також особистісні конфронтації на зразок неготовності учнів до взаємодії. Але саме діяльнісний підхід забезпечує найважливіше – опанування навичок, потрібних для реального життя, ту саму практичність, якої прагнуть усі в Новій українській школі.

Більше навчальних матеріалів з теми (відео, завдання, методичні посібники й роздаткові матеріали) можна знайти на безкоштовному онлайн-курсі.

[Перейти до курсу](#)

Одним зі способів реалізації навчання на основі запитів є так звана навчальна модель 5Е, яка складається із таких елементів: залучення, дослідження, пояснення, поширення, оцінка. Модель 5Е – це інструмент планування для дослідницького навчання, що забезпечує структуру, за допомогою якої учні можуть поєднувати наукові ідеї з їхнім досвідом і застосовувати свої знання в нових контекстах.

Перший етап. Залучення або Engage. На цьому етапі вчитель ставить запитання, демонструє відео, щоб сприяти залученості й мотивації учнів.

Другий етап. Дослідження або Explore. На цьому етапі учні виконують практичні дії. Наприклад, роблять макет американських гірок різної висоти і спостерігають за їх роботою.

Третій етап. Пояснення або Explain. Учні вивчають складні терміни й поняття, щоб пояснити те явище, за яким вони спостерігали. Наприклад, опрацьовують статтю, яка пояснює механізм роботи американських гірок, досліджують схеми та малюнки. Рекомендується запровадити формувальне оцінювання на цьому етапі, щоб визначити, чи готові учні перейти до наступного етапу.

Четвертий етап. Поширення або Elaborate. Учні застосовують те, чого вони навчилися на практиці. Продовжуючи проєкт про американські гірки, учні виконують завдання STEAM, тобто практичне завдання, або проходять онлайн-гру, яка дасть їм змогу відчути себе в ролі конструкторів чи інженерів. Мета такої роботи – продовжити досліджувати поняття або явище. Учні можуть обрати спосіб презентації власного дослідження самостійно. Наприклад, створювати фільм, писати статтю чи художній твір, проводити екскурсію та інше.

П'ятий етап. Оцінювання або Evaluate. На цьому етапі учні міркують над власним навчанням і тими навичками, які вони здобули. Учитель може самостійно розробити рубрики й критерії оцінювання або запропонувати учням зробити це самостійно. Так можна спостерігати й оцінювати рівень мотивації, якість співпраці в команді, уміння працювати з джерелами й робити висновки.

Більше навчальних матеріалів з теми (відео, завдання, методичні посібники й роздаткові матеріали) можна знайти на безкоштовному онлайн-курсі.

[Перейти до курсу](#)

Класи з ефективною структурою передбачувані й організовані. Це безпечний та ефективний простір для навчання. Учням потрібна базова структура й послідовність, щоб відчувати себе в безпеці й зосередитися на навчанні. Установлення довірливих стосунків «учитель – учні», «учень – учень», «учитель – батьки», організаційних та навчальних процедур – **рутин** та **правил** – у класі є необхідним для попередження проблем з поведінкою учнів, заощадження часу на навчальну діяльність, зняття проблеми тривожності в неструктурованому просторі, а отже, – для створення ефективного освітнього середовища.

До профілактичних компонентів організації класу належать правила й рутини, які встановлюють поведінковий контекст класу. Вони демонструють очікування щодо поведінки дітей та реакції вчителя на неналежну поведінку. Для того, щоб учні зрозуміли, як потрібно виконувати правила й рутини, учителі обговорюють їх із дітьми та моделюють відповідну поведінку.

Ефективне управління класом фокусується насамперед на процедурах профілактики деструктивної поведінки, а не реакцій на неї, і створенні позитивного класного середовища.

Правила – це принципи, якими керуються в житті. Вони демонструють, що можна робити, а що – ні. Вони також визначають загальні очікування вчителя щодо поведінки учнів у класі. Щоб правила працювали, вони мають бути чіткими та реалістичними. Для цього потрібно залучати учнів до процесу формування правил. Мозковий штурм – хороший спосіб це зробити. Правила діти створюють самі з допомогою вчителя. У результаті діти відчуватимуть причетність до забезпечення порядку в класі, а тому ставитимуться до дотримання правил серйозніше. Краще формулювати правила чітко, не використовувати заперечення. Наприклад, замість «не зневажати» – «поважати», замість «не запізнюватися» – «приходити вчасно». Правила мають бути такими, щоб діти могли їх виконувати. Правил не має бути багато, інакше їх просто не запам'ятають. Краще розробити 4–5 важливих і обов'язкових, а не 30 «аби було». Бажано охопити правилами ті моменти, які «перекривають» більшість випадків деструктивної поведінки.

Якщо ви ухвалили класні правила, їх мають дотримуватися всі: і вчителі, і учні. Правила перестають діяти як норми поведінки, якщо комусь дозволено їх порушувати. Учителеві варто демонструвати, що для нього дотримуватися правил так само важливо, як і для учнів. Саме з таких дій учителя починається повага до нього, бо слова не розходяться з діями.

Більше навчальних матеріалів з теми (відео, завдання, методичні посібники й роздаткові матеріали) можна знайти на безкоштовному онлайн-курсі.

[Перейти до курсу](#)

Реалізація **навчання у співпраці** передбачає таку взаємодію між учасниками групи, за якої кожен її член працює задля досягнення спільного успіху через консультування, надання певної інформації, демонстрацію конкретних умінь. Тобто відбувається навчання одне одного в межах групи. Збагачення досвіду кожного члена групи допомагає виконати поставлене завдання на високому рівні. Кожен учасник групи несе відповідальність за те, щоб навчалися усі, «розширюючи свої можливості» та досягаючи успіху. У групі немає «капітана», який встановлює правила взаємодії й керує процесом, як у кооперативному навчанні. Учні колективно керують процесом щодо вирішення поставлених завдань.

Кооперативне навчання – це різновид навчання у співпраці. Відмінність між цими освітніми технологіями полягає в тому, що за умови реалізації кооперативного навчання кожен з учасників освітнього процесу несе відповідальність лише за успішне виконання своєї частини навчального завдання, поставленого перед групою. Ролі й структура спільної роботи визначаються заздалегідь, а успішність виконання групового завдання залежить від того, як кожен з учасників виконає частину, за яку відповідає в проєкті.

Кооперативне навчання	Навчання у співпраці
кожен член групи відповідає за певну частину навчального завдання	кожен член групи працює задля досягнення спільного успіху
ролі та структура спільного навчання визначаються заздалегідь	відбувається навчання одне одного в межах групи
«капітан» встановлює правила взаємодії й керує процесом	група самостійно керує процесом пізнання

Працюючи в групі та навчаючи одне одного, учні здатні краще засвоювати новий матеріал, враховувати всі висунуті ідеї та припущення, критично осмислювати їх і створювати спільний освітній продукт.

Таке навчання:

- розширює можливості пізнання нового;
- покращує стосунки у спільноті;
- розвиває навички самоуправління та лідерства;
- перетворює навчання в активний процес;
- урізноманітнює погляди на вивчення певної проблеми,
- формує критичне і системне мислення;
- розвиває вміння «чути» і «розуміти» одне одного;

- формує вміння виступати публічно та активно слухати.

Більше навчальних матеріалів з теми (відео, завдання, методичні посібники й роздаткові матеріали) можна знайти на безкоштовному онлайн-курсі.

[Перейти до курсу](#)

- Організація дослідження і підготовка аргументів. Для того щоб сформулювати аргументи діти опрацьовують матеріал з теми.
- Об'єднання учнів у команди. У справжніх дебатах сенсом обговорення є дослідження різних поглядів на тему з метою прийняття оптимального рішення, а не переконання одне одного.

Другий етап: власне дебати. Важливою умовою дебатів є рівність сторін. У кожній команді має бути однакова кількість учасників, щоб кожен промовець мав однаковий час для виступу.

Дуже важливим в організації дебатів є **третій етап: рефлексія**. Обов'язково потрібно запланувати час для нього. Рефлексія – це те, без чого не буває критичного мислення! Напрямок рефлексії може бути різним. Варто запитати дітей про їхні враження від дебатів і їхніх ролей. Про те, що, на їхню думку вдалося, а що наступного разу вони хотіли б зробити інакше? Що допомагало, а що заважало ефективності дебатів?

Навчальні дебати – поліфункціональна технологія. Вони розвивають навички, що складають зміст критичного мислення: вміння бачити проблему і ставити запитання, вдумливо працювати з інформацією з різних джерел, будувати й перевіряти аргументи, робити свідомий вибір й обґрунтовувати його. Навчальні дебати – це також захоплива гра, що розвиває широкий спектр комунікативних навичок та ораторську майстерність.

За тематикою навчальні дебати можуть бути **предметними й позапредметними**. Метою перших є насамперед глибокий розгляд навчальної теми, що вивчається на уроці. Позапредметні дебати організують на громадянські, морально-етичні, суспільно-значущі або внутрішньошкільні теми.

Формат дебатів може бути різним. Існують усталені турнірні формати, як-от: дебати Карла Поппера, Британський Парламент, Усесвітній шкільний формат. Методику ведення дебатів поширює організація IDEA (Міжнародна дебатна освітня асоціація), яка є центром розроблення стратегії, концепції та форм дебатів для молоді. Під час уроку або позаурочних заходів можна визначити формат, який відповідатиме цілям учителя й особливостям класу. Це можуть бути, наприклад, дебатні спаринги або бліц-дебати. Дебати та окремі елементи цієї навчальної технології можна використовувати на різних етапах уроку чи поза ним із різною метою: узагальнення, систематизації знань, закріплення навчального матеріалу тощо.

Отже, навчальні дебати розвивають навички критичного мислення: вміння вивчати різні погляди на проблему, працювати з інформацією, вибудовувати й перевіряти аргументи, робити свідомий вибір й обґрунтовувати його та, не піддаватися небажаному впливу.

Більше навчальних матеріалів з теми (відео, завдання, методичні посібники й роздаткові матеріали) можна знайти на безкоштовному онлайн-курсі.

[Перейти до курсу](#)

формування в учнів знань та вмінь, рівень сформованості яких дозволяє їм діяти активно і впевнено у конкретних навчальних та життєвих ситуаціях, вирішуючи повсякденні життєві проблеми і, як результат, – формування STEM-компетентності.

STEM-компетентність визначається Організацією Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури як «розвиток здатності інтерактивно активізувати та етично використовувати знання, навички, цінності, ставлення та технології з метою ефективного формування навичок 21-го століття та задля досягнення індивідуального, колективного та глобального добробуту».

У сучасному світі зростає тенденція до інтеграції в STEM. З метою вирішення реальних життєвих проблем рекомендують інтегрувати дві або більше STEM-дисципліни. **Інтеграція** в STEM також передбачає зв'язок між предметами на рівні виконання практичних завдань, зокрема через спостереження, експериментування, роботу з даними, що дає учням змогу відчувати себе в процесі дослідження справжніми науковцями, які вирішують проблеми в реальному житті. Відповідно до концептуальних засад STEM-освіти одночасна інтеграція всіх дисциплін є необов'язковою.

Природа **інженерного проєктування** спонукає учня до застосування системного підходу до вирішення проблем, установлення зв'язків між предметами STEM, що є «ключем» до наскрізної інтеграції. У такому випадку Наука, Технології, Інженерія й Математика поєднуються в єдину систему.

Аналітичний елемент процесу інженерного проєктування дає можливість учням використовувати математичні та природничі дослідження з метою розроблення покрокового алгоритму проведення експерименту та його практичної реалізації. Під час проведення досліджень учні дізнаються про особливості функціонування створених конструкцій / моделей для розроблення якісного прототипу. Такий підхід до інженерного проєктування дає змогу учням використовувати власний досвід і формувати нові знання в природничих науках та математиці. Інженерне проєктування та наукове дослідження тісно переплітаються під час наукового обґрунтування та створення конструкцій (моделей) й реалізують в освітньому процесі діяльнісний підхід до навчання. Під час дослідження учні вчать ставити запитання, формулювати припущення та проводити дослідження, використовуючи наукові методи, адаптовані для учнів певного рівня освіти та циклу навчання.

У сучасному світі технологічна модернізація тісно пов'язана із впровадженням передових освітніх підходів, зокрема STEM. Ми живемо у світі, який формується на засадничих принципах Науки, Технології, Інженерії та Математики. За таких умов практично втрачається сенс вивчення учнями різних навчальних предметів окремо.

Більше навчальних матеріалів з теми (відео, завдання, методичні посібники й роздаткові матеріали) можна знайти на безкоштовному онлайн-курсі.

[Перейти до курсу](#)

Урок 19. Оцінювання в НУШ.

Оцінювання – важливий компонент навчання. Ми систематично збираємо, аналізуємо, інтерпретуємо дані навчання. Потім робимо висновки про навчальні досягнення учнів і ефективність власної педагогічної практики. Наше оцінювання формує культуру навчання дітей. Учні спрямовують більше зусиль на те, що ми оцінюємо. Тож оцінювання визначає вектор навчального поступу та особистісного розвитку учнів.

Згідно з Законом України «Про повну загальну середню освіту» кожен учень має право на **справедливе, неупереджене, об'єктивне, незалежне, недискримінаційне та добросовісне** оцінювання результатів його навчання незалежно від виду та форми здобуття ним освіти. Оцінювання ґрунтується на вимірюваних і чітко окреслених обов'язкових результатах навчання, визначених Державним стандартом. Аналізуючи їх у процесі виставлення оцінок, учителі можуть зробити висновки не лише про навчальні досягнення учнів, а й про ефективність власної педагогічної практики.

Але не все, чого навчаються діти в школі, підлягає формалізованим процедурам оцінювання. Освітній потенціал школи набагато ширший, ніж передбачено Державним стандартом. Дані про результати навчання ми збираємо, спостерігаючи за навчанням учнів, спілкуючись з ними, аналізуючи їхні роботи. Використання кількох джерел збільшує надійність і обґрунтованість оцінювання.

У НУШ оцінюють не тільки академічні досягнення учнів з окремих навчальних предметів, а й наскрізні вміння та особистісний розвиток дітей. У рубриці «Характеристика навчальної діяльності» Свідоцтва досягнень зазначено показники, до яких має бути зроблено критерії оцінювання для рівнів сформованості. Це важливо зробити, оскільки

і діти, і батьки мають розуміти, які поведінкові вияви свідчать про сформованість, наприклад, інтересу до навчання чи вміння діяти творчо та як оцінюється критичне мислення учнів 5-6 класу. Збір і фіксація даних на основі критеріїв дасть змогу зробити процес оцінювання прозорим і зрозумілим для дітей і батьків. Прозорість критеріїв оцінювання забезпечить справедливість, неупередженість, об'єктивність і недискримінаційність оцінювання.

Оцінювання відбувається в різний час і з різною метою.

Діагностичне або початкове оцінювання відбувається на початку вивчення певної теми. Мета: скоригувати урок відповідно до виявленого рівня знань та вмінь учнів.

Формувальне оцінювання триває під час навчального процесу. Мета: надати учням зворотний зв'язок щодо покращення навчання. Таке оцінювання не передбачає фіксації рівнів навчальних досягнень у вигляді цифр чи балів.

Підсумкове оцінювання відбувається наприкінці вивчення теми, розділу, семестру, року. Мета: надати звіт про навчальні досягнення учнів за відповідний період часу, ранжувати учнів за рівнем навчальних досягнень.

Поточне оцінювання в методичних рекомендаціях щодо оцінювання навчальних досягнень учнів 5-6 класів від 1 квітня 2022 року виділено як окремий вид оцінювання. Це визначення рівня навчальних досягнень учнів у процесі навчання з використанням балів від 1 до 12, слів «початковий рівень», «середній», «достатній», «високий» або букв П, С, Д, В. Поточне оцінювання відрізняється від підсумкового тим, що воно здійснюється наприкінці малих проміжків часу (наприклад, щоуроку) і часто не є комплексною оцінкою. Такий собі контрольний формувально-підсумковий гібрид.

Існує переконання, що діти нічого не зроблять, якщо за це не буде оцінки, тож усі види завдань мають підлягати обов'язковому оцінюванню. Проте насправді результатом такого підходу є те, що оцінки за завдання, метою яких є лише відпрацювання навичок, зараховують до поточних оцінок і, відповідно, вони впливають на загальний результат. Важливо давати школярам завдання, які не оцінюються балами. Виконуючи їх, можна буде підготуватися до завдань з оцінкою. Наприклад, якщо учням потрібно пройти тест, хай вони спершу попрактикуються на аналогічних, поки не досягнуть принаймні 80% правильних відповідей. Щоб по-справжньому оцінити навчання наших учнів, нам потрібно познайомитися з ними, спостерігати й досліджувати широкий спектр їхньої роботи. Якщо ж ми зводимо оцінювання тільки до виміру продуктивності, то втрачаємо загальну картину навчання дітей.

У світі вже працюють вчителі-роботи, але штучний інтелект ніколи не стане повноцінною заміною людині, адже навчання – це насамперед взаємодія між учнями й турботливим, чуйним і мудрим учителем. Така ж людяність і турбота про розвиток учня має супрово-

джувати й процес оцінювання. Якщо учні зацікавлені в навчанні, не бояться робити помилки й наполегливо долають перешкоди, значить учитель зміг створити у своєму класі ефективні правила та процедуру оцінювання.

Більше навчальних матеріалів з теми (відео, завдання, методичні посібники й роздаткові матеріали) можна знайти на безкоштовному онлайн-курсі.

[Перейти до курсу](#)

Урок 20. Формувальне і підсумкове оцінювання.

Формувальне й підсумкове оцінювання – це взаємодоповнювані види оцінювання успішності учнів у школі. Хоча мета оцінювання – одна й полягає в тому, щоб оцінити **навчальні досягнення** й визначити **сильні та слабкі сторони** учня, кожен тип оцінювання потребує окремих підходів. Щоб наша практика оцінювання була цілісною, ми маємо розуміти, який внесок робить кожен тип оцінювання в досягнення кінцевих цілей – покращення навчання окремих учнів та підвищення загальношкільного рівня успішності.

Підсумкове (сумативне) оцінювання спрямоване на оцінювання досягнень учнів наприкінці семестру, року. Оцінювання відбувається шляхом порівняння досягнень зі стандартами. Підсумкові оцінки мають значення, адже впливають на певні рішення щодо навчання учнів.

У сучасній освітній системі значну роль відіграє освіта, орієнтована на **стандарти**. Отже, підсумкове оцінювання є важливим орієнтиром для перевірки успішності учнів, навчальних закладів та освітньої програми країни в цілому. Підсумкове оцінювання вплетено в систему підзвітності вчителів і шкіл. Учителів часто оцінюють на основі підсумкових результатів учнів, а школи отримують винагороди за досягнення найкращих результатів і успішності в певних сферах.

Формувальне оцінювання має **діагностувальну природу**. Воно використовується для забезпечення постійного **зворотного зв'язку** в процесі навчання і дає змогу вчителям удосконалювати й коригувати свої методи викладання, а учням – покращувати навчання. Стратегії формувального оцінювання органічно вписуються в навчальний процес. Учитель не оцінює роботу учнів балами, буквами чи словами, а надає дітям описовий зворотний зв'язок: що змінити, щоб досягти очікуваного результату.

Традиційне оцінювання – оцінка для підсумовування – містить ключові діагностичні дані для вчителів, але ця інформація може бути занадто рідкісною або неактуальною. Вод-

ночас вибіркові відповіді й письмові роботи, домашні завдання та постійний зворотний зв'язок із класом слугують важливими інструментами оцінювання (за умови їх використання).

Уперше формувальне оцінювання було описано як таке, що відбувається в процесі підготовки проєкту, а підсумкове – як оцінювання вже готового. Дослідники помітили відмінність в оцінювальній діяльності в процесі роботи над проєктом та після завершення. Вони зрозуміли, що оцінювання в процесі стимулює зміни й сприяє покращенню продукту. Оцінювання назвали формувальним, тобто таким, яке наче формує результат, а пізніше – оцінюванням для навчання, оскільки воно сприяє змінам у процесі навчання.

Формувальне оцінювання ми використовуємо, щоб з'ясувати, чи розуміють учні навчальний матеріал та які мають потреби для успішного навчання. Такий тип оцінювання допомагає визначити концепції, які учні не можуть зрозуміти, навички, які їм складно освоїти, очікувані результати, яких вони ще не досягли, і, відповідно, внести корективи до структури уроків, добору методів навчання та забезпечити учням академічну підтримку.

Формувальне оцінювання є невід'ємною частиною ефективного навчання. На відміну від підсумкового оцінювання, яке сприймається відокремлено від навчання, оскільки відбувається наприкінці, формувальне оцінювання наче розчиняється в навчальному процесі.

У багатьох випадках формувальне оцінювання також допомагає учням краще зрозуміти свої сильні та слабкі сторони в навчанні.

Коли учні знають, що вони роблять добре і над чим їм потрібно працювати, це допомагає їм взяти на себе більшу відповідальність за власне навчання та академічну успішність.

Більше навчальних матеріалів з теми (відео, завдання, методичні посібники й роздаткові матеріали) можна знайти на безкоштовному онлайн-курсі.

[Перейти до курсу](#)

Нотатки.

- робіть короткі нотатки, фіксуючи те, що допоможе надати зворотний зв'язок;
- зробіть запис якнайшвидше після події, адже з плином часу спостереження, які ви запам'ятали, стають більш суб'єктивними й менш чіткими;
- укажіть ім'я дитини, клас, дату, час нотатки, моменти, які хочете відмітити.

Зворотний зв'язок від учнів.

Стратегії, які спонукають учнів надавати нам дані щодо їхнього навчання, є корисними для нашої педагогічної практики, адже що швидше ми дізнаємося про складнощі у засвоєнні школярами теми, то оперативніше зможемо допомогти їм впоратися з цим.

На перший погляд деякі прийоми формувального оцінювання можуть здатися нам занадто простими, але вони дієві. Наприклад, учитель просить учнів підняти руки, якщо вони зрозуміли або не зрозуміли нове поняття. Такий швидкий зворотний зв'язок від учнів дасть учителеві змогу скоригувати пояснення нового матеріалу: чи варто ще раз пояснити нове поняття, чи можна рухатися далі.

Більше навчальних матеріалів з теми (відео, завдання, методичні посібники й роздаткові матеріали) можна знайти на безкоштовному онлайн-курсі.

[Перейти до курсу](#)

Залежно від навчальної ситуації зворотний зв'язок може бути спланованим чи спонтанним, розгорнутим чи стислим, надаватися в групі або індивідуально. «Чудова робота!», «Додай ще одне речення», «Перестав числа місцями», «Перечитай перший абзац» – це також зворотний зв'язок, який у першому випадку надає схвальний емоційний коментар, а в решті – нагадує швидко медичну допомогу. Однак без своєчасного розгорнутого зворотного зв'язку навчання не буде таким ефективним.

Один зі способів надання зворотного зв'язку такий:

- Крок 1.** Розкажіть, що було зроблено правильно. Учень має зрозуміти, яка частина роботи йому вдалася, відчувати успіх і радість від зробленого. Традиційний підхід до оцінювання, як правило, базується на дефіцитному мисленні. Тобто ми вказуємо тільки на те, що учні не зробили або зробили недостатньо добре, і вважаємо, що говорити про позитивне – лише гаяти час. Тим часом наші коментарі про їхні успіхи підвищують самооцінку школярів, знижують у них рівень стресу та мотивують рухатися далі. Але наш коментар повинен бути об'єктивним, містити факти, а не емоційну похвалу.
- Крок 2.** Визначте, які помилки / неточності було допущено. Учень має зрозуміти, що саме потребує покращення. Чим конкретніше ми вкажемо на недоліки роботи, тим більше шансів на те, що учень їх виправить. Кількість критичних коментарів має бути меншою у порівнянні з тими, що стосуються переваг роботи.
- Крок 3.** Порекомендуйте, як покращити роботу. Учень має зрозуміти, які конкретні кроки потрібно виконати, щоб досягти результату. Тобто змінити власні дії чи спосіб міркування, знайти інші джерела інформації тощо. Концентруйтеся на тому, що є критично важливим саме для цієї роботи, уникайте довгих списків. Максимально конкретизуйте свої поради.
- Крок 4.** Підкажіть напрямок розвитку. Проаналізуйте помилки та порадьте учневі, що робити, щоб уникати їх надалі.

Важливо пізніше також перевірити дії учня щодо покращення роботи.

Чи потрібно ставити бали за роботу, коли ми надаємо зворотний зв'язок? Ні, не потрібно. Зворотний зв'язок – це стратегія формувального оцінювання. Він потрібен учневі до визначення рівня роботи та присвоєння балів, букв. Після повторного відправлення роботи на оцінку ми можемо або знову надати зворотний зв'язок для її покращення, або оцінити за рівнями.

Багато педагогів вважають, що найкраще поєднувати оцінки та коментарі до роботи. Однак дослідження доводять, що таке **поєднання неефективне**. Якщо зворотний зв'язок

містить обидві форми: і бали, і зворотний зв'язок, то учні звертають увагу на оцінку, ігноруючи коментар-рецензію, і це шкодить навчанню.

Зворотний зв'язок можна надавати по-різному:

- у вигляді письмового коментаря на паперових чи цифрових пристроях;
- голосовим коментарем через аудіозапис;
- відеокоментарем через відеозапис;
- із використанням візуальних інструментів, наприклад, скріншоту з коментарями тощо.

Зворотний зв'язок не просто стратегія з виправлення помилок учнів. Це один із найкращих способів співробітництва вчителів та дітей на основі спільних цілей та доброзичливих стосунків.

Більше навчальних матеріалів з теми (відео, завдання, методичні посібники й роздаткові матеріали) можна знайти на безкоштовному онлайн-курсі.

[Перейти до курсу](#)

Урок 23. Формувальне оцінювання: інструменти онлайн.

Формувальне оцінювання, або ж оцінювання для навчання, – це система з величезною кількістю методів і прийомів, мета яких – скорегувати діяльність як учня, так і педагога для покращення результатів навчання. Процес оцінювання для навчання має свою структуру, яка визначає специфіку використання онлайн- чи офлайн-інструментів. Наприклад, мета. Учитель має чітко розуміти, навіщо він використовує формувальне оцінювання на цьому уроці, які результати отримає і чи допоможе це вплинути на навчання учнів.

Професор Університетського коледжу Лондона, автор багатьох книг, посібників та публікацій про формувальне оцінювання, Вільям Ділан визначає 3 складові ефективного викладання, а саме відповіді на питання: **Де** зараз перебувають учні, тобто на якому рівні, що вони знають і вміють? **Куди** вони мають дістатися? **Як** саме їм туди потрапити? Ці процеси педагог згрупував у **п'ять ключових стратегій формувального оцінювання**.

- З'ясування та розуміння очікуваних результатів та критеріїв успіху.
- Моніторинг прогресу в навчанні учнів.
- Надання зворотного зв'язку.
- Активізація учнів як навчального ресурсу одне для одного.
- Посилення відповідальності за власне навчання.

«Якщо ви не знаєте, куди йдете, то ніколи туди не потрапите», – так Вільям Ділан пояснює важливість першої стратегії – **з'ясування та розуміння очікуваних результатів і критеріїв успіху**. Учителю й учням потрібно чітко визначити цілі навчання та критерії досягнення їх. Із цим завданням гарно впорається такий онлайн-інструмент як віртуальна онлайн-дошка [«Padlet»](#) і техніка формувального оцінювання «З-Х-Д» (Знаю – Хочу дізнатися – Дізнався). Запропонуйте учням занотувати їхні відповіді, використовуючи шаблон застосунку, який називається «Полиця», створіть відповідні колонки.

Друга стратегія формувального оцінювання – отримання даних, які свідчать про навчання учнів та їхній навчальний поступ, тобто **моніторинг прогресу в навчанні**. Які ж онлайн-інструменти допомагають швидко створити коротку анімовану вікторину чи опитування, щоб отримати результати прогресу учнів у вивченні теми?

[Google Forms](#)

[LearningApps](#)

[Kahoot!](#)

[Mentimeter](#)

[Classtime](#)

[Quizelize](#)

[Quizlet](#)

Платформа [Classtime](#), яку розробила команда спеціалістів зі Швейцарії, України та США, ідеально підходить для всіх етапів формувального оцінювання, має українськомовний інтерфейс, бібліотеку готових опитувань.

Можливості платформи «Classtime» для вчителів НУШ.

- Classtime можна використовувати вчителям усіх предметів з учнями початкової, середньої та старшої школи.
- Не потребує додаткового встановлення та має команду підтримки, яка завжди буде рада допомогти.
- Доступ до [готових завдань](#) і конструктор для створення 10 авторських [типів питань](#);
- Гнучкі [налаштування тестів](#) – від вивчення нової теми до антисписування під час контрольних робіт;
- [Автоматична перевірка](#) і оцінка відповідей, прогрес учнів у реальному часі, [експорт результатів](#);
- Інтеграція з Google Classroom та Microsoft Teams;
- Працює на будь-яких пристроях: мобільних телефонах, планшетах, ноутбуках, ПК
- Співпраця з колегами: спільне проведення тестувань і [обмін завданнями](#)

Під час застосування третьої стратегії – **надання зворотного зв'язку** та відгуків щодо навчального поступу важливо використовувати різні онлайн-інструменти, наприклад, ті, що надають автоматизований фідбек. **Формувальне оцінювання не передбачає ви-**

ставлення оцінки! Його основна мета – допомогти дитині отримати кращий результат. Саме тому важливо, щоб учні, отримавши 6 правильних відповідей з 12 чи 15 можливих, сприймали це як індикатор результату зроблених кроків, можливість переглянути, проаналізувати та виправити помилки, а не як покарання. Онлайн-сервіси, наприклад, LearningApps, Classtime та ін, дають можливість виконувати завдання декілька разів, доки учень не зрозуміє свої помилки. Для цього у них є відповідні налаштування. Аналітичні інструменти онлайн-сервісів допомагають швидко проаналізувати динаміку результатів класу чи окремого учня.

Четверта стратегія – **активізація учнів як навчального ресурсу один для одного**. Дослідження кооперативного навчання засвідчують, що для ефективної групової роботи потрібно врахувати дві ключові особливості. По-перше, чіткі групові цілі. Без цілей учні працюють у групі, а не як група. По-друге, внесок кожного учня має бути кількісно визначеним, так, щоб він не міг присвоїти результати решти групи і навпаки. В арсеналі формувального оцінювання є багато технік і вправ, які допомагають реалізувати цю стратегію. Наприклад, вправи **«Запитай трьох до мене»**, **«Головні новини. Підсумки»**, **«Повернись і поговори»**, **«Форум»** та ін. Для 4 стратегії пасуватиме онлайн-інструмент Padlet або [Mentimeter](#). Використовуючи шаблон [«Трансляція» \(Padlet\)](#), можна створити своєрідний форум або чат для спілкування.

П'ята стратегія формувального оцінювання – **активізація учнів як відповідальних за власне навчання**. Для реалізації цієї стратегії можна запропонувати учням вести щоденник рефлексій / успіху за допомогою інструменту [Google-Blogger](#). Блог може бути закритим для перегляду або відкритим, якщо учень забажає поділитися цікавинками, про які дізнався під час уроку. Для учнів 5-6 класів зручним інструментом для рефлексії буде [Classdojo](#). [Mentimeter](#) – чудовий помічник для проведення рефлексивних вправ із короткими відповідями.

Більше навчальних матеріалів з теми (відео, завдання, методичні посібники й роздаткові матеріали) можна знайти на безкоштовному онлайн-курсі.

[Перейти до курсу](#)

Урок 24. Поточне і підсумкове оцінювання.

Якщо формувальне оцінювання спрямоване на покращення навчання учнів без визначення рівня навчальних досягнень, то метою поточного та підсумкового оцінювання є **розподіл учнів за рівнями навчальних досягнень** та інформування батьків, адміністрації і громадськості про рівень якості навчання. Отже, поточне і підсумкове оцінювання – це рівневі оцінювання.

Формувальне – оцінювання з низьким рівнем ризиків, поточне і підсумкове – з високим.

Результати **поточного та підсумкового** (тобто рівневого) оцінювання застосовують для аналізу навчальної діяльності з метою її удосконалення.

Рівень навчальних досягнень учнів ми визначаємо за **шкалою оцінювання**. На ній рівні позначають цифрами від 1 до 12, буквами П, С, Д, В або відповідними словами – початковий, середній, достатній, високий.

Бальне оцінювання – це рівневе оцінювання, особливістю якого є позначення рівня цифрами від 1 до 12.

Поточне й підсумкове оцінювання відбувається в різний час. Поточне, так само як формувальне, – у процесі навчання, а підсумкове – наприкінці вивчення теми, семестру, року. Поточне оцінювання ми використовуємо для оцінювання окремих робіт учнів у процесі навчання, підсумкове оцінювання – **сумативне**. Тобто оцінка формується з кількох.

Розглянемо сумативний характер підсумкового оцінювання на прикладі методичних рекомендацій з оцінювання учнів 5-6 класів НУШ.

Кожна підсумкова оцінка – **комплексна**.

Оцінювання академічних знань з навчальних предметів		
Тематичне оцінювання	дані поточного оцінювання	дані діагностичної (контрольної роботи) в залежності від навчального предмета (необов'язково)
Семестрове оцінювання	дані тематичного оцінювання	«контроль груп загальних результатів, зазначених у Свідоцтві досягнень»
Річне оцінювання	Оцінка за 1 семестр	Оцінка за 2 семестр

Під час виставлення тематичної оцінки враховують дані поточного оцінювання та діагностичної (контрольної) роботи залежно від навчального предмета. Діагностична робота є обов'язковою.

Під час виставлення оцінки за семестр враховують дані тематичного оцінювання та контролю груп загальних результатів, зазначених у Свідоцтві досягнень.

Під час виставлення оцінки за рік враховують оцінки за 1 і 2 семестр.

Семестрове та підсумкове (річне) оцінювання результатів навчання здійснюють за 12-бальною шкалою.

Дані семестрового та річного оцінювання фіксують у Свідоцтві досягнень.

Рівнева / бальна оцінка не завжди відображає академічні здобутки учнів. Дуже часто це комплекс результатів навчання, ставлень тощо. Так само визначені вчителем пріоритетні речі для успішності у класі, наприклад, старанність, також можуть включатися в оцінку за академічні досягнення.

Моделі оцінювання одного й того ж навчального курсу, який викладають двоє різних вчителів, можуть дуже відрізнятися. Фактично окремі оцінки під час навчання можна інтерпретувати лише в контексті схеми оцінювання, створеної саме цим учителем.

Наприклад, один учитель у своїй політиці оцінювання може враховувати дані тестування, створення проєктів, участь у класі та пунктуальність завдань, тоді як інший викладач, який веде аналогічний курс, звертає увагу на портфоліо, дані діагностичних (контрольних) робіт, ставлення до навчального предмету та відвідування.

Рівневе оцінювання здійснюється на основі критеріїв, які ґрунтуються на очікуваних результатах навчальних програм та обов'язкових результатах Державного стандарту.

Одним з інструментів здійснення рівневого оцінювання є рубрики. **Рубрика** – це інструмент оцінювання, який містить набір критеріїв з описом (дескрипторами) для кожного рівня шкали.

Більше навчальних матеріалів з теми (відео, завдання, методичні посібники й роздаткові матеріали) можна знайти на безкоштовному онлайн-курсі.

[Перейти до курсу](#)

модельної, учитель, зокрема має додати ті результати, які опинилися поза увагою авторів модельних навчальних програм. Це істотно посилює роль галузевих методичних об'єднань, які й мають ухвалювати відповідні рішення щодо узгодження між предметами всіх обов'язкових результатів.

Обираючи ту чи ту модельну програму, вчитель має враховувати і досвід учнів, отриманий у початковій освіті, і власний потенціал, а також спроможність галузевого методоб'єднання. Наприклад, якщо учні в початкових класах училися за програмою інтегрованого курсу, то, ймовірно, краще продовжувати таке навчання. Якщо ж учитель раніше викладав лише окремих предмет, наприклад, зарубіжну літературу, і вибирає інтегрований курс літератур або мовно-літературний курс, то він має добре усвідомлювати, хто з членів методоб'єднання виконуватиме для нього роль ментора в разі виникнення методичних запитань.

Створюючи навчальну програму для певного класу на основі модельної, учитель має з'ясувати, які групи обов'язкових результатів навчання представлені в обраній модельній програмі: усі чотири чи лише окремі з них. У модельній навчальній програмі формулювання очікуваних результатів можуть повністю співпадати з орієнтирами для оцінювання із Державного стандарту, а можуть і відрізнятись. Учитель має оцінити, чи влаштовує його перелік очікуваних результатів, чи треба щось додати або скорегувати наявні.

Розробляючи конспект уроку, важливо чітко формулювати очікувані результати на кожне заняття. Також важливо добирати інструменти формувального та підсумкового оцінювання, за допомогою яких протягом уроку підтримувати учнів у їхніх навчальних зусиллях або з'ясовувати, на якому рівні досягнуто очікуваних результатів.

Будь-яка ключова компетентність передбачає володіння не тільки певними вміннями, а й знаннями. Саме завдяки знанням стає можливим удосконалення вмінь. У Державному стандарті базової середньої освіти наведено перелік базових знань для мовно-літературної галузі. Опанування цих знань уможлиблює навчальний поступ учнівства від циклу до циклу, від одного рівня освіти до іншого.

Базові знання в мовно-літературній галузі представлені в п'яти рубриках: «Інформація», «Комунікація», «Текст», «Літературний твір», «Мовні засоби». Саме цей зміст деталізується в модельних навчальних програмах, навчальних програмах учителів, підручниках, завданнях на уроках. Оцінюючи зміст будь-якого підручника, учитель має співвідносити його як з обов'язковими результатами, так і з базовими знаннями, зафіксованими в Державному стандарті базової середньої освіти.

Більше навчальних матеріалів з теми (відео, завдання, методичні посібники й роздаткові матеріали) можна знайти на безкоштовному онлайн-курсі.

[Перейти до курсу](#)

ми усно, сприймання й використання інформації для досягнення життєвих цілей у різних комунікативних ситуаціях;

у **другій** – сприймання, аналіз, інтерпретація, критичне оцінювання інформації в текстах різних видів (зокрема художніх текстах і медіатекстах) та використання її для збагачення власного досвіду; у **третій** – висловлювання думок, почуттів і ставлень, письмова взаємодія з іншими особами, зокрема інтерпретація літературних творів українських і зарубіжних письменників; взаємодія з іншими особами у цифровому середовищі, дотримання норм літературної мови; у **четвертій** – дослідження індивідуального мовлення, використання мови для власної мовної творчості, спостереження за мовними та літературними явищами, проведення їх аналізу.

Досягнення кожного загального результату навчання уточнено через конкретні результати навчання й проілюстровано орієнтирами для оцінювання. Процес досягнення результатів навчання базової середньої освіти є наскрізним – він продовжує результати навчання зі Стандарту початкової освіти й матиме своє продовження в Стандарті профільної середньої освіти.

Методика навчання української мови для корінних народів і національних меншин має свою специфіку порівняно з відповідною методикою в закладах загальної середньої освіти лише з українською мовою навчання. Засвоєння мови як рідної (першої) відрізняється від процесу вивчення другої мови, тому в стандарті передбачено окремі вимоги до обов'язкових результатів навчання української як державної мови. Крім того, ці вимоги узгоджено із Загальноєвропейськими рекомендаціями з мовної освіти. На відміну від вимог до вивчення української в закладах освіти з українською мовою навчання, вони враховують особливості вивчення української як державної, зокрема завдяки:

- вказівкам на те, що мовлення має бути чітким і нормативним;
- добору текстів для сприйняття й аналізу на відому й нескладну нову тематику;
- невеликому обсягу текстів;
- розкриттю значення незнайомих слів у контексті та/або через ілюстративний матеріал тощо.

Загальними **принципами ефективного опанування української як державної мови** є: **залучення** учнів до виконання значущих завдань, зв'язок із життям; максимальна **взаємодія** учнів, коопероване навчання; **опора** на попереднє знання, осяжний початок; **урахування** соціокультурного компонента, тобто мову не можна й не варто вивчати ізольовано від культури.

Більше навчальних матеріалів з теми (відео, завдання, методичні посібники й роздаткові матеріали) можна знайти на безкоштовному онлайн-курсі.

[Перейти до курсу](#)

Ці рівні характеризують результати навчальних досягнень у кожному виді мовленнєвої діяльності та узгоджуються із Загальноєвропейськими Рекомендаціями з мовної освіти.

Державний стандарт базової середньої освіти є документом, який окреслює основні завдання іншомовної освіти у базовій ланці та визначає вимоги до обов'язкових результатів навчання здобувачів освіти. Цей документ тісно пов'язаний з Державним стандартом початкової освіти, що забезпечує наступність вивчення іноземної мови між рівнями освіти. Ключовими для Державного стандарту є результати навчання, а саме: **загальні результати навчання, конкретні результати навчання та орієнтири для оцінювання**.

Результати навчання та орієнтири оцінювання співвідносяться з наступними групами результатів навчання:

- сприймання усної інформації та письмових текстів іноземною мовою в умовах безпосереднього та опосередкованого міжкультурного спілкування;
- взаємодія з іншими особами в усній і письмовій формі та в режимі реального часу засобами іноземної мови;
- надання інформації, висловлювання думок, почуття та ставлення іноземною мовою.

Подальше планування освітнього процесу вчителем у закладі освіти потребує вибору модельної навчальної програми.

Модельна навчальна програма охоплює очікувані результати навчання, пропонований зміст та види навчальної діяльності, які розраховані на відповідний клас або цикл навчання. Програма відображає засадничі ідеї Державного стандарту базової середньої освіти та ґрунтується на принципах:

- комунікативної спрямованості освітнього процесу для реалізації цілей і завдань навчального предмету «Іноземна мова»;
- особистісної орієнтації на учня; підтримки автономії учня; взаємопов'язаності (інтеграції) видів мовленнєвої діяльності (аудіювання, говоріння, читання, письма) в освітньому процесі.

Програмою передбачено організацію навчання за принципом паралельного і взаємопов'язаного оволодіння учнями видами мовленнєвої діяльності. При цьому завдяки засобам іноземної мови відбувається ознайомлення із соціокультурними, соціолінгвістичними, лінгвокраїнознавчими аспектами культури країни, мова якої вивчається.

Більше навчальних матеріалів з теми (відео, завдання, методичні посібники й роздаткові матеріали) можна знайти на безкоштовному онлайн-курсі.

[Перейти до курсу](#)

- за потреби складати власний алгоритм розв'язання математичної задачі;
- інтерпретувати результати розв'язування математичної задачі у контексті вирішення початкової проблемної ситуації.

Якщо порівняти Державний стандарт початкової освіти та Державний стандарт базової освіти, то у цих двох документах *зберігається 4 групи загальних результатів*, а саме:

- виокремлення проблем і дослідження ситуацій, які можна розв'язувати із застосуванням математичних методів;
- моделювання процесів і ситуацій, розроблення стратегій, планів дій для розв'язання проблемних ситуацій;
- критичне оцінювання процесу та результату розв'язання проблемних ситуацій;
- розвиток математичного мислення для пізнання і перетворення дійсності, володіння математичною мовою.

Варто звернути увагу, що в обох згаданих Державних стандартах використано таку послідовність розкриття результатів навчання: група обов'язкових результатів; загальний результат; конкретний результат; орієнтир для оцінювання (загалом 36 орієнтирів); очікуваний результат (мета вчителя на певному навчальному занятті).

Усі **36 орієнтирів для оцінювання** із Державного стандарту базової середньої освіти для математичної освітньої галузі тією чи іншою мірою пов'язані із 11 ключовими компетентностями. Наприклад, інформаційно-комунікаційна компетентність у математичній освітній галузі реалізується через уміння:

- структурувати дані;
- діяти за алгоритмом та складати алгоритми;
- визначати достатність даних для розв'язання задачі;
- використовувати різні знакові системи;
- оцінювати достовірність інформації.

Реалізація реформи «Нова Українська Школа» має належним чином реагувати на виклики сьогодення, сприяти забезпеченню якісної підготовки українських школярів, зокрема, з математики. На це й спрямовано впровадження державних стандартів і модельних програм, розробка підручників та дидактичних матеріалів нового покоління.

Більше навчальних матеріалів з теми (відео, завдання, методичні посібники й роздаткові матеріали) можна знайти на безкоштовному онлайн-курсі.

[Перейти до курсу](#)

Друга група вмінь, хоч і не є унікальною, є дуже важливою, надто в сучасному світі. Постінформаційна доба пересичена різноманітною інформацією. Навчитися з нею працювати, перевіряти на правдивість, придатність, актуальність, валідність – одне з обов'язкових завдань учительства. Людвіг Вітгенштайн стверджував: «Проблеми вирішуються не шляхом пошуку нової інформації, а шляхом упорядкування того, що ми вже давно знаємо». Робота з текстами, діаграмами, схемами, таблицями, інфографікою тощо, уміння перетворювати інформацію з одного виду на інший – це одна з важливих компетенцій. Ця група вмінь як раз про це.

Третя група вмінь – це корпус природничо-наукових знань і вмінь їх застосовувати для розв'язання життєвих проблем. Це те, що наше вчительство вміє краще за все: формування знань. Важливо зрозуміти, що знання в сучасному світі не є і не можуть бути самоціллю освіти. Вони важливі лише як підґрунтя для формування вмінь, навичок, поглядів, цінностей і, зрештою, компетентностей. Не потрібно приділяти знанням аж такої уваги й наділяти їх магічними властивостями, мовляв, лише та людина компетентна, що багато знає. Це не правда, і знання, а також процес їх засвоєння мають зайняти потрібне місце в освітньому процесі.

Четверта група вмінь стосується розвитку наукового мислення. Під науковим мисленням потрібно розуміти мислення, засноване на доказах. Наукове мислення – це застосування наукових доказів для вирішення життєвих проблем. Це підсумок усього природничого навчання в школі. Ним має бути сформована можливість використання наукового підходу в розв'язанні важливих для конкретного індивідуума проблем, а також компетенція цивілізованої взаємодії з довкіллям.

Більше навчальних матеріалів з теми (відео, завдання, методичні посібники й роздаткові матеріали) можна знайти на безкоштовному онлайн-курсі.

[Перейти до курсу](#)

ключовим компетентностям, формуються виключно в умовах інтерактивної взаємодії та проєктного навчання, – коли учні перетворюються на «конструкторів» власного освітнього процесу, у співпраці з учителем творять процес пізнання. Нині вчитель трудового навчання може реалізувати вимоги нового Стандарту через предмет **«Технології»**.

Освітні цілі у вигляді загальних й конкретних результатів уже сформовані у змісті нового стандарту, а учителю залишається лише змодельовати зміст навчання з урахуванням учнівських інтересів, особливостей шкільної майстерні, виробничого оточення, у якому перебуває заклад освіти, потреб громади тощо. Новим і незвичним для вчителя й закладу освіти, є те, що таких варіантів моделей реалізації технологічної освіти може бути багато, тому предмет «Технології» у різних закладах може бути різним, оскільки максимально враховуватиме можливості закладу, інтереси й здібності учнів.

Моделюючи зміст технологічної освіти у своєму закладі, вчитель може знаходити цікаві поєднання з іншими освітніми галузями. Так, наприклад, цікавими доповненнями до предмету технології у реалізації вимог Стандарту можуть стати курси чи предмети, створені на інтегрованій основі, як-от: «Фізика та техніка», «Технології та мистецтво», STEM та багато інших.

Однак незалежно від того, яку модель технологічної освіти обере вчитель або заклад освіти, у фокусі цієї творчої моделі завжди мають бути результати навчання з технологічної освітньої галузі Державного стандарту базової середньої освіти. Ці результати вчителю треба відслідковувати від групи результатів до загальних результатів – конкретних результатів – орієнтирів для оцінювання, і далі – очікуваних результатів у навчальній програмі – цілей на певному навчальному занятті або для системи таких занять.

Технологічна галузь, як і інші галузі у новому Стандарті, має базові знання. Вони згруповані за логікою груп результатів галузі, з тією лише різницею, що ці знання більш деталізовані у зв'язку з **проєктною діяльністю** школярів, тому маємо не чотири групи, а сім, у які укладено **базові знання** з технологій. А саме: 1) проєктування, 2) основи графічної грамотності, 3) технології виготовлення виробу, 4) оцінювання й презентація результатів (роботи над проєктом), 5) декоративно-ужиткове мистецтво, 6) сучасна техніка і технології, 7) самозарадність у побуті.

Базові знання галузі є не освітньою метою для уроків технологій, а своєрідним засобом для досягнення результатів навчання. Знаннева складова не є обов'язковою вимогою Стандарту для її засвоєння учнями. Вона слугує лише орієнтиром для вчителя та авторів навчально-методичної літератури, який стане у пригоді вчителю та його вихованцям у процесі моделювання змісту технологічної освіти в окремому закладі освіти.

Більше навчальних матеріалів з теми (відео, завдання, методичні посібники й роздаткові матеріали) можна знайти на безкоштовному онлайн-курсі.

[Перейти до курсу](#)

Ключовим і наскрізним для інформатичної освіти є поняття **обчислювального мислення**. Це такий підхід до формулювання проблем, щоб для їх вирішення можна було використати комп'ютер. Він передбачає 4 базові навички:

- аналіз задачі, розбиття її на окремі підзадачі чи кроки, тобто декомпозицію;
- виділення головного, відкидання неважливих деталей, тобто абстрагування;
- виявлення закономірностей, шаблонів, формування патернів;
- розробку алгоритмів для вирішення конкретних задач.

Цифрове громадянство – компетентна та позитивна взаємодія з цифровими технологіями, які розвиваються, і водночас активна, послідовна й відповідальна участь у житті спільноти, зокрема й цифрової.

Варто зазначити, що ці чотири групи вмінь в базовій освіті є логічним продовженням стандарту початкової освіти, де вже розпочалося їх формування. Очевидно, що на рівні Стандарту базової школи конкретні результати навчання адаптовані до вікових особливостей учнів і набувають свого подальшого розвитку.

Так, на прикладі загального результату «Створення й налагодження програмних» проєктів, який належить до групи вмінь «Цифрова творчість», можна відстежити розвиток очікуваних результатів навчання на різних рівнях освіти, поступове ускладнення та поглиблення їх.

У другому класі на уроках інформатики ми говоримо про складання простого плану дій для виконавця, в четвертому – про створення і налагодження простої програми відповідно до плану. У шостому класі це вже створення програми для розв'язання задачі, а в дев'ятому ми очікуємо налагодження створеного проєкту на підставі аналізу результатів його виконання. Тобто відбувається поступове зростання складності завдань, а отже, й розвиток умінь учнів, відповідно до навчального поступу.

Для зручності всі загальні й конкретні результати навчання, а також орієнтири для оцінювання мають системну наскрізну індексацію. За її допомогою можна відстежити формування відповідних груп умінь у певній темі навчальної програми і здійснити оцінювання того, як учні опанували їх.

Більше навчальних матеріалів з теми (відео, завдання, методичні посібники й роздаткові матеріали) можна знайти на безкоштовному онлайн-курсі.

[Перейти до курсу](#)

Для реалізації мети СЗО в Стандарті базової середньої освіти визначено **компетентнісний потенціал**, де розкрито навчальні й розвивальні можливості СЗО у формуванні кожної ключової компетентності через розвиток умінь і ставлень та окреслено базові знання.

Слід зазначити, що сфера базових знань галузі значно розширюється: окрім звичних наскрізних ліній «Здоров'я» і «Безпека», з'являється нова – «Добробут». Зважаючи на суть поняття «добробут» – прагнення задоволення від життя, уміння дбати про здоров'я, а також дотримання сталого способу життя (*LifeComp, 2020*), реалізація цієї лінії посилює міжгалузеві інтеграційні процеси в початковій освіті та внутрішньогалузеві – у базовій. Окрім того, «Базові знання» слугують **засобом** для досягнення результатів навчання та одним із орієнтирів для вчителя та авторів навчально-методичної літератури, зокрема модельних навчальних програм.

Можливості компетентнісного потенціалу можуть бути конвертовані в результати навчання. Процес досягнення результатів є наскрізним – від початкової освіти він переходить у базову, а чотири групи загальних результатів є логічним продовженням Стандарту початкової освіти, де вже розпочалося їх формування. На рівні Стандарту базової школи конкретні результати навчання адаптовані до вікових особливостей учнів і набувають свого подальшого розвитку.

Шляхи реалізації вимог Стандарту у СЗО та перелік обраних предметів у різних регіонах і школах нашої країни можуть значно відрізнятись, що дає змогу максимально враховувати можливості не лише освітнього закладу, а й інтереси та здібності учнів.

Незалежно від того, яку модель реалізації СЗО обере вчитель або заклад освіти, у її фокусі завжди мають бути результати навчання, які слід простежувати в такій логічній послідовності: групи результатів навчання – загальні результати – конкретні результати – орієнтири для оцінювання згідно з Державним стандартом базової середньої освіти.

Орієнтири для оцінювання зазначено в модельних навчальних програмах безпосередньо або з певним уточненням. На їх основі вчитель формує очікувані результати для своєї навчальної програми та окремих занять. На основі означених орієнтирів учитель планує тему заняття та відповідні цілі й завдання уроку або проблемні питання, які потрібно розв'язати шляхом спільної взаємодії з учнівським колективом. Зважаючи на вищезгадані орієнтири й обов'язково зіставляючи їх із загальними й конкретними результатами галузі, можна скласти перелік цілей для навчальних занять (уроків).

Більше навчальних матеріалів з теми (відео, завдання, методичні посібники й роздаткові матеріали) можна знайти на безкоштовному онлайн-курсі.

[Перейти до курсу](#)

Окрім описаного в Стандарті компетентнісного потенціалу, галузь має визначені обов'язкові результати навчання. Розгляньмо структуру впорядкування результатів у галузі. Вони об'єднані в 6 груп. У Стандарті для початкової школи таких груп вісім. Перший стовпчик кожної групи містить декілька загальних результатів – вони тягнуться наскрізно з першого класу й до завершення профільної школи. Далі маємо дві групи – конкретні результати та орієнтири для оцінювання – для 5–6 та 7–9 класів. Тож якщо читати таблицю горизонтально, можна простежити, яким чином досягається та ускладнюється з роками загальний результат із першого стовпчика.

Державний стандарт також містить розділ із назвою «**Базові знання**». Це рамка, яка визначає обсяг і суть матеріалу, що вивчатиметься на уроках. У громадянській та історичній галузі ці знання об'єднано у великі теми, які розкривають зв'язок людини та природи, світу матеріальних речей, суспільства, влади, світу уявлень та ідей. Ці теми можна пояснити на різному матеріалі. Водночас і вміння, набуті учнями, не залежать від того, який саме історичний сюжет вони вивчали. Тому розділ про базові знання не містить вказівок вивчати конкретні періоди, дати, персоналії чи події. Деталізація з'являється вже на рівні модельних програм або як результат створення уроку вчителем.

5-6 клас є адаптаційним періодом – перехідним етапом від початкової до базової освіти. У цих класах ви можете обрати інтегрований дворічний курс, у якому буде інтегровано громадянський та історичний компоненти. Це курс «Досліджуємо історію і суспільство» або курс «Україна і світ: вступ до історії та громадянської освіти». Якщо такий варіант школі не пасує, можна обрати «Вступ до історії та громадянської освіти» для 5 класу та курс «Історія України. Всесвітня історія» для 6. Для кожного з цих курсів є вибір із кількох модельних навчальних програм і підручників.

Логіка та поступ у процесі досягнення результатів можуть суттєво відрізнитися залежно від програми, яку ви обрали. Тому варто поєднувати загальні рекомендації щодо **оцінювання** з очікуваними результатами навчання, наведеними в обраній модельній програмі. Тобто брати до уваги потрібно не всі перераховані в Стандарті результати, а ті, що реалізуються програмою на момент оцінювання. Для цього варто звертати увагу на очікувані результати навчання, наведені до кожної теми в обраній програмі.

Більше навчальних матеріалів з теми (відео, завдання, методичні посібники й роздаткові матеріали) можна знайти на безкоштовному онлайн-курсі.

[Перейти до курсу](#)

- пізнання себе через взаємодію з різноманітними мистецькими об'єктами; розвиток емоційного інтелекту;
- використання інформаційного середовища у власній творчості та художній комунікації.

Завдання вчителя – перейти від школи знань (здебільшого теоретичних) до школи компетентностей. На відміну від знаннєвої школи компетентнісна має дати дитині не лише знання, а й сучасні уміння та навички, а також цінності, які допоможуть учню формувати ставлення в різних ситуаціях.

Ширше **залучення учнів до колективних та групових форм роботи** позитивно позначається на розвитку в школярів лідерства та соціальної включеності, умінні комплексного розв'язання проблем, обґрунтування, розв'язання проблем і формування ідей, розвитку життєздатності, стресостійкості й гнучкості. Робота в групі дасть значущі результати за умови готовності вчителя до більш відкритого демократичного стилю роботи, усвідомлення своєї нової ролі в освітньому процесі, правильного психологічного супроводу колективної творчості. По-новому слід також організувати такі етапи уроку як актуалізація набутих знань та рефлексія. Запитання для обговорення та аналізу повинні бути проблемними, спонукати до дискусії та сприяти розвитку аналітичного мислення, інноваційності, критичного мислення та аналізу.

Невід'ємною навичкою сучасної молодої людини є також уміння презентувати себе, тому іншим важливим нововведенням є форми роботи, спрямовані на формування в учнів умінь презентувати свої досягнення, критично їх оцінювати, взаємодіяти з іншими через мистецтво в середовищі, зокрема у різних культурно-мистецьких заходах, а також формування уявлень про можливість і способи регулювати свій емоційний стан за допомогою мистецтва. Тому важливо частіше давати учням можливість пояснити задум роботи, свої емоції у процесі сприйняття та практичної діяльності, виховувати толерантне ставлення до розмаїття творчих ідей, уміння бачити в помилках нові можливості.

Предмети мистецької освітньої галузі напряду звертаються до емоцій. Саме вони здатні гармонізувати психологічний стан дитини та сформувати базу для стабільного емоційного розвитку. Тому головним фокусом змін повинно стати вміння вчителя створювати позитивну творчу атмосферу.

Більше навчальних матеріалів з теми (відео, завдання, методичні посібники й роздаткові матеріали) можна знайти на безкоштовному онлайн-курсі.

[Перейти до курсу](#)

Як бачимо, засоби фізичної культури перестали бути основою для освітніх досягнень. Відійшли в минуле нормативи фізичної підготовленості, оцінки за техніку виконання елементів варіативних модулів. Стандарт змінює парадигму нашої освіти: змістоцентричну, або знанневоцентричну перетворює на дитиноцентричну.

Модельна навчальна програма з фізичної культури містить інваріантну (обов'язкову) та варіативну складові. До інваріантної частини належать модуль: теоретико-методичні знання та фізична підготовка (підвищення функціональних можливостей організму і забезпечення гармонійного фізичного розвитку), зміст якого реалізовується упродовж кожного уроку. Програма кожного варіативного модуля містить методичні вказівки щодо використання його засобів для забезпечення наскрізного підвищення функціональних можливостей організму й гармонійного фізичного розвитку.

Більше **50 варіативних модулів** створюють умови для реального вибору учнями виду фізичної активності, забезпечують гендерний підхід, надають більш доступні й безпечні засоби навчання, створюють умови для самореалізації, самовираження учнів на уроці та в процесі фізкультурно-оздоровчої діяльності.

Освітній заклад добирає варіативні модулі із запропонованих модельною програмою. На вибір учнів упродовж року має бути запропоновано 12–16 варіативних модулів. По 3–4 на кожну чверть. При цьому варіативні модулі протягом навчального року повторюватися не можуть.

Вибір варіативного модуля відбувається – після попереднього ознайомлення – завчасно, до початку кожної чверті / триместру, із 3-5 модулів, запропонованих освітнім закладом. У процесі навчання учні можуть вільно змінювати обраний варіативний модуль. Це дає змогу кожному знайти зручний варіант і підвищує мотивацію до відвідування уроків фізичної культури.

У структурі основної частини уроку доцільно виділяти засоби інваріантного модуля засоби варіативних модулів за вибором дитини. Таким чином удосконалення функціонального стану й підвищення рівня фізичного розвитку дитини зумовлюються вправами та засобами розвитку фізичних якостей, які застосовуються в першій половині основної частини уроку. Друга половина, як правило, присвячується заняттям варіативними модулями, які обрали учні. При цьому слід враховувати прямий і перехресний вплив цих занять на вдосконалення функціонального стану й підвищення рівня фізичного розвитку школярів.

Більше навчальних матеріалів з теми (відео, завдання, методичні посібники й роздаткові матеріали) можна знайти на безкоштовному онлайн-курсі.

[Перейти до курсу](#)

O. ОСВІТОРІЯ

